

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Petra Tuháčková

**ALTERNATIVNÍ ŘEŠENÍ TRESTNÍCH VĚCÍ
SE ZAMĚŘENÍM NA TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH
PRACÍ A DOMÁCÍ VĚZENÍ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 15. 6. 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. 6. 2015

Petra Tuháčková

Poděkování:

Diplomovou práci jsem zpracovávala pod vedením prof. JUDr. Jiřího Jelínka, CSc., který je vedoucím katedry trestního práva. Tímto bych mu chtěla poděkovat za trpělivost, spolupráci při konzultacích, užitečné rady, zájem a ochotu. Velmi si vážím času, který mi jako vedoucí práce věnoval.

Dále bych chtěla poděkovat řediteli analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství v Brně JUDr. Miroslavu Růžičkovi, Ph.D., který mi poskytl spoustu zajímavého materiálu k tématu, které jsem si vybrala.

Také děkuji všem ostatním, jejichž jména uvádím přímo v textu diplomové práce. Nasměřovali mě na spoustu zajímavých informací jak z ministerstva spravedlnosti, tak i například z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

Abstrakt

Každý den se setkávám s nevhodným chování, neposlušností, porušováním zákona a následně i s trestnou činností. V diplomové práci jsem chtěla shrnout obecně vše, co s problematikou alternativních trestů souvisí a zaměřit se především na tresty, které jsou někdy i jako převýchova podceňovány. Nový trestní zákoník jim přesto věnuje nemalou část. Díky tomuto zpracování a uplatňování alternativních trestů v praxi se však dostává stále více do podvědomí veřejnosti jejich využívání. Snad i to napomůže přeplněným věznicím a sníží náklady na jejich provoz. Cílem práce je tedy poukázat na důležitost alternativního trestání v praxi a to především vyzdvihnout tento způsob trestů jako důležitý a významný prostředek v trestním právu. Věřím, že zpracované statistiky a ankety oživí celé zpracování tématu a nastíní, jak nahlíží na problematiku alternativního trestání veřejnost.

Obsah

Úvod	6
1 Alternativní řešení trestních věcí	7
1.1 Problematika kriminality	8
1.1.1 Kriminalita dětí, mládeže a zákon	10
1.2 Restorativní justice	13
1.3 Alternativní trest a jeho význam.....	15
1.4 Druhy alternativních trestů a opatření	17
1.4.1 Vnímání alternativního trestání veřejností	25
2 Probace a mediace	28
2.1 Vývoj probace a mediace	30
2.2 Probační a mediační služba v České republice.....	33
2.2.1 Projekty Probační a mediační služby	35
2.2.2 Parole	37
2.3 Význam probační a mediační služby v praxi.....	39
3 Trest obecně prospěšných prací	41
3.1 Výkon trestu a odpovědnost při něm.....	43
3.2 Odklad a přerušování, upuštění a přeměna výkonu trestu.....	44
3.3 Uplatnění trestu obecně prospěšných prací v praxi	46
4 Domácí vězení jako významný institut trestního práva.....	49
4.1 Platná právní úprava trestu a povinnosti odsouzeného.....	52
4.2 Výkon trestu, odklad, přeměna, přerušování, změna a upuštění od něj	54
4.2.1 Kontrola odsouzených ve spolupráci s probační a mediační službou	56
4.3 Domácí vězení a veřejnost.....	58
Závěr	61
Seznam zkratk	63
Seznam použité literatury a jiných pramenů.....	64
Seznam tabulek, grafů.....	67
Resumé.....	68

Úvod

Ve své práci se pozastavuji nad morální a společenskou solidaritou s pachatelem, který se potýká s životními problémy. Proč být vlastně solidární a chápavý k lidem, kteří svým chováním vytváří trestnou činnost? Proč bychom jim ještě měli pomáhat? Vždyť díky nim se stává mnoho lidí obětí trestné činnosti a jejich život je tak mnohdy poznamenán navždy? Budeme-li nahlížet na tento problém pouze z jednoho úhlu pohledu, je nám zcela jasné a srozumitelné, že pachatelé musí být potrestáni tak, aby si své jednání plně uvědomovali. Jakmile ale postoupíme o krok a nahlédneme na problém z jiného úhlu, je zde jen potrestání ale kde je lítost a náprava? K té pachatel nepřistoupí jen díky tvrdému trestu. Mnohdy se jeho narušené chování vyvíjí již z dětství díky nevhodné výchově a tím jsou jeho vztahy ve společnosti narušené. Často v trestné činnosti hrají svou úlohu i jiné další okolnosti. Nespokojenost s vlastním životem a tím náchylnost k různým závislostem, okolí pachatele, nebo nějaká nemoc či nesprávně seřazené životní hodnoty. Proto ti pachatelé, u kterých je nějaká šance nápravy, potřebují dostat šanci. Nejen proto, aby cítili, že celý svět se k nim neotočil zády pro jedno jejich pochybení, ale především proto, aby cítili, že náprava je možná. Každý z nás občas udělá chybu. Někdy nás ovlivní naše netrpělivost, jindy špatná nálada, lenost a neochota. Prostě každý člověk chybuje. A proto bychom měli myslet na to, že i já mohu udělat chybu, nevhodně se zachovat, špatně rozhodnu a tím mohu i někomu ublížit. I já budu chtít šanci, abych mohla vše napravit. I já budu chtít druhou šanci a ukázat, že nejsem tak špatná. Alternativní trest je možné chápat právě i jako druhou šanci. Alternativní trest je tu tedy pro ty, kteří pochybili, ale odnětí svobody by bylo příliš tvrdým potrestáním. Dále je tu pro osoby podmíněně propuštěné z trestu odnětí svobody. Je zde ale také pro nás ostatní, kteří bychom se měli naučit žít vedle sebe s někým, kdo pochybil. S ohledem na nárůst trestné činnosti všude kolem nás, musíme i my nacházet pro různá pochybení různé stupně trestu. Je nutné hledat a podporovat alternativy k trestu odnětí svobody. Svět není jen bílá a černá, není jen čisté dobro a špinavé zlo. Svět je různorodý a stejně tak různorodé je také hodnocení. Alternativní trestání nám tak přináší různé přístupy na různá pochybení. Přináší pro některé osobnosti pachatelů odlišné přístupy. A tím vším umožňuje lidem páchajícím trestnou činností možnost nápravy, podáním ruky a tím druhou šanci.

1 Alternativní řešení trestních věcí

Již od počátku lidstva můžeme trest chápat jako významný prostředek k převýchově a potrestání pachatele. Zastavíme-li se například nad biblí, můžeme si připomenout prvotní hřích. Adam a Eva žili v zahradě Eden, nebo-li Rajské zahradě, kde porušili Boží příkaz tím, že jedli z plodů stromu poznání dobra a zla. Jednalo se o jediný strom, ze kterého jim bylo jíst zakázáno. Adam a Eva se provinili a Bůh je potrestal tím, že je vyhnal z Rajské zahrady. Často se setkáváme s tím, že v obrazech, ale i v příbězích je Adam s Evou spojován s jablkem, které údajně snědli. V Bibli se ale nemluví o jablku. Pouze latinský výraz *malum* znamená zlo, ale i jablko. Proto tedy konání zla je znázorněno jablkem.

Biblický příběh nám ukazuje, že neposlušnost je od počátku lidstva trestána. Prvotně se jednalo o postavení se proti příkazu Boha, později se jednalo o porušení nařízení krále. Platil-li v království zákon, pocházel vždy od panovníka. Proto porušení zákona bylo chápáno jako postavení se proti vládci – králi. Trestání bylo tedy v moci panovníka, kdy šlo o jednu z nejdůležitějších složek vykonávání spravedlnosti.

Z klasické doby starověku a středověku můžeme chápat porušení zákona a spáchání křivdy za trestný čin. Nevhodné chování lidí, které zhoršovalo celkově vztahy ve společnosti, muselo být dle vladaře potrestáno. Církev svou mocí určovala pravidla a navrhovala potrestání. To probíhalo především formou tělesných trestů. Veřejné mučení, velmi krutý tělesný trest a poprava byla chápána jako ceremoniál, který prezentoval sílu vládců. Obviněný musel prokazovat svou nevinu a to bylo mnohdy zcela obtížné. Trestní ceremoniál byl proto často ukázkou naprostého divadla hrůzy.¹⁾

Zlom nastal až v 18. století, kdy filozofové, právní teoretici, právníci, členi parlamentu a advokáti začali prosazovat požadavky na jiné formy trestání. Poprava se stala nepřijatelnou.²⁾ Nastává nutnost změnit techniky trestání. Právo trestat se začíná proměňovat z odplaty panovníka směrem k ochraně společnosti.³⁾ Byl kladen důraz

¹⁾ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad: PELIKÁN, Č. Praha: Dauphin. 2002. 427 s. ISBN 80-86019-96-9. s. 86-89.

²⁾ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad: PELIKÁN, Č. Praha: Dauphin. 2002. 427 s. ISBN 80-86019-96-9. s. 119

³⁾ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad: PELIKÁN, Č. Praha: Dauphin. 2002. 427 s. ISBN 80-86019-96-9. s. 141

na nalezení odpovídajícího trestu za určitý zločin. Především bylo nutné dát trestu podobu co nejvíce shodnou s povahou přestupku. Důvodem tedy nebylo jen vyvolání pocitu strachu, který měl být natolik silný, aby odvracel výhodnost trestu.⁴⁾ Společnost docházela k poznání, že trest by měl mít i výchovnou funkci a především by měl být přiměřený k danému trestnému činu.

S nárůstem kriminality dochází k nárůstu nákladů na uvězněné pachatele.

A právě v ten okamžik přicházejí do popředí jiné formy potrestání, než jen trest odnětí svobody. Jedná se o alternativy k tomuto trestu. Alternativy, které mají především směřovat k převýchově pachatele a jeho snadnějšímu opětovnému zařazení se do společnosti. Alternativní řešení trestních věcí je tedy jinou, novou formou trestání pachatele a také jiným pohledem na trestný čin jako takový.

1.1 Problematika kriminality

Slovo kriminalita patří mezi poměrně často vyslovované a denně slýchané. Pustíme-li si rádio, televizi, nebo se připojíme na internet, jsme přímo zahlceni přívalem negativních zpráv týkající se právě kriminality. Každý den se čím dál tím častěji setkáváme nejen s kriminalitou dospělých osob, ale především dětí a mladistvých. Je potřeba zamyslet se nad výchovou v rodinách a vývojem života v celé naší společnosti. Některé teorie spojují kriminalitu s velkým nárůstem rozvodovosti a špatnými vztahy v rodinách. Jiné názory poukazují na nezaměstnanost, nebo naopak na rodiče zaneprázdněné podnikáním a snahou být bohatý a uspět v dnešní uspěchané době.

I předluženost můžeme považovat jako významný ukazatel v nárůstu kriminality. Docházeli k dlouhodobému stavu, může u těchto osob dojít k protizákonným rozhodnutím a tím se člověk dostává do kolotoče svého trestního jednání. Dluhy narůstají díky úrokům a neplněním smluv a to dokáže člověka dostat do krizového jednání. Dnes je již zcela zřejmé, že právě finanční problémy jsou častou příčinou trestné činnosti a v mnoha případech i recidivy. Dle statistických přehledů Policie ČR můžeme zaznamenat, že polovinu trestných činů páchají právě recidivisté.

⁴⁾ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad: PELIKÁN, Č. Praha: Dauphin. 2002.

427 s. ISBN 80-86019-96-9. s. 159-160

Dále je potřeba zmínit i korupční aktivity. To, že korupce narušuje boj proti chudobě, brání soukromým investicím a snižuje hospodářský růst, je již zřejmé. Korupcí však dochází i k nárůstu kriminality. Přesto, že je snaha korupci stíhat, dochází stále k většímu nárůstu těch, kteří se nechávají zlákat vidinou lehce získaného majetku. Dnes je zcela jedno o jakou oblast společenského dění se jedná. V médiích se můžeme setkat i s právníky vzdělanými osobami zapletenými do korupčních kauz a různých podvodů. Jako bychom nemohli věřit ani těm, kteří zákony tvoří, schvalují a těm, co by měli právo zastupovat. Také nové sociální změny typické pro současnou konzumní společnost zvyšují výskyt kriminality. Patří sem vzrůstající vzdělanost, možnosti různých volnočasových aktivit a technické vymoženosti dostupné právě i těm nejmenším. Velkou roli má internet, který na jedné straně zvyšuje kvalitu života, ale na druhé straně dává příležitost k vyšší kriminální činnosti. Čím více a déle do noci pracujeme, tím méně jsme doma a máme své bydliště jen pro přespání. To možná i motivuje pachatele ke vloupání s cílem snadného zisku. Pachatel je jednoduše mnoha podněty motivován.⁵⁾

Poznání získané z kriminologické psychologie se využívají právě pro posouzení motivace pachatelů. V zásadě platí, že každé jednání člověka je něčím motivováno a tím neexistuje nemotivovaná trestná činnost. Můžeme jen zjišťovat neznámou motivaci a tím psychologové objasňují pravděpodobné motivační pochody jedince. Z toho pak můžeme posuzovat i nebezpečnost pachatele. Přístupů k posouzení je několik a ne zcela se všichni psychologové shodují. Z toho vyplývají i různé názory na převýchovu pachatele a využití psychoterapeutických programů. To ale často selhává u pachatelů, kteří mají narušenu osobnost. My se však budeme nadále zabývat pachatelem, který dle rozhodnutí soudu vnímá pocit viny a proto alternativní trest či různé programy převýchovy mají u tohoto jedince šanci. Musí jít tedy o osobnost normálně rozvinutou, ne o recidivistu.⁶⁾

Budeme se tedy zabývat nejen tresty pro dospělé pachatele typově výše uvedené, ale také opatřeními pro děti a mládež. Jde nám o pachatele, u kterého je možná převýchova a zde má alternativní řešení trestních věcí své důležité místo.

⁵⁾ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o.1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3. s.64 – 65.

⁶⁾ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o. 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3. s.81 – 91.

1.1.1 Kriminalita dětí, mládeže a zákon

V poslední době se stále více setkáváme právě s kriminalitou dětí a mládeže. Kde máme hledat problém, když dvanáctiletý chlapec pobodá svou matku? Kde je problém, když čtrnáctiletý chlapec okrade se spolužákem svou babičku? Co motivuje školní děti, že týrají zvířata a ještě si to natáčejí na mobilní telefony a následně vše prezentují na internetu? Jak správně řešit problém šikany na školách? Co způsobuje u mládeže sklon k násilnostem? Mohli bychom si položit velké množství podobných otázek. Následně bychom si měli přiznat, že ačkoliv se domníváme, že na některé otázky jsme našli odpověď, nedokážeme problémy ze společnosti vymýtit a stále hledáme další a jiné způsoby jak je řešit. Nemáme tedy na otázky křišťálově jasné odpovědi. Nemůžeme však odpovědnost přenést z rodin na celou společnost a naopak. Jedná se o problém nás všech. Je potřeba hledat nejprve v samotných rodinách, přímo v lidech, které by měli být vzorem pro své děti a následně zjistíme, že tento problém je propleten i do samotné společnosti.

V rodinách můžeme pozorovat narušené chování, které není v souladu s dobrými mravy. Jak ale vnímat pojem dobrých mravů, které jsou neurčitým právním pojmem a pouze je můžeme chápat jako normy uznávaného společenského standardu? Nejlépe je dle mého názoru vystihuje německý Spolkový ústavní soud, dle kterého se jedná o představy společenských hodnot, který určitý národ dosáhl v určitém bodě svého duchovního vývoje a zakotvil je ve své ústavě. A právě i s tímto pojmem souvisí i pojem veřejný pořádek.⁷⁾

Oba tyto termíny se v poslední době dostávají do přímé kolize s chováním některých dětí a mládeže. Narušování veřejného pořádku a neslušné až vulgární chování některých, je mnohdy ovlivněno alkoholem a návykovou látkou, ke které se dnes většina mladých dostává poměrně snadno. Jak přes spolužáky, nebo přes lidi, kteří poměrně volně nabízejí prodej na ulicích, v metru, na nádraží a často i před budovou školy. Často jsem se setkala v metru s některými revizory, kteří kontroly těchto osob pod vlivem alkoholu a drog záměrně přehlížejí. A pak se nemůžeme divit, že právě na veřejných místech dochází k opakované trestné činnosti, jako jsou krádeže, napadení, poškozování majetku a také jeho časté znečištění. Všichni se s tímto problémem můžeme setkat nejen v dopravních prostředcích, na ulicích, ve školách a následně v médiích. Média nám pak přináší už jen

⁷⁾ SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2.vydání. PRAHA:C. H. Beck. 2004. 320 s. ISBN 80-7179-914-9. s.39-41.

zlomek těch případů, které přerostly jakousi pomyslnou hranici jednání těchto nezvladatelných dětí a mládeže. Jak je možné, že je jejich cesta vývoje v dospělého člověka dostala až tam, kde porušují zákon, a je nutné, aby se jejich narušeným chováním zabýval soud. Co dělají jejich rodiče? Kde je míra jejich zodpovědnosti? Zažívají tyto děti a mládež opravdovou rodičovskou lásku a péči? Kolik jich jí zažilo? Stále nás v těchto situacích bude napadat mnoho otázek, u kterých se ale odpovědi psychologů, psychiatrů, pedagogů a rodičů budou v mnohém lišit. Přesto spojíme-li je, budou vytvářet mnoho důvodů, proč právě kriminalita dětí a mládeže má v poslední době vzrůstající tendenci.

Většina dětí si dnes u nás užívá na maximum spotřebního života. Mají počítače, tablety s neomezeným internetem, mobilní telefony, spousty drahých hraček a jiných vymožeností. Ale mají to, co slouží jako základ pro jejich zdravý a správný úsudek na život? Dostávají základ pro správný rozvoj jejich vlastních citů? Nevím, ale domnívám se, že rozvodovost, angažovanost jejich rodičů jak politická, tak i pracovní, může mnohdy city a postoje malých rozvíjejících se osob narušit. Může vůbec člověk, který sám v dětství nepoznal rodičovskou lásku, přenést a naučit milovat své děti někoho jiného?

V poslední době je poukazováno na tak zvaně sociálně vyloučené lokality, které jsou spojovány s určitou vyšší mírou nárůstu kriminality, než je celorepublikový průměr.⁸⁾ Jedná se především o mladé Rómy nemající většinou ten správný vzor řádného života a jejichž vzdělávání a soustředění se na jejich mimoškolní volnočasové aktivity je velmi náročné a mnohdy i nemožné.

Pokud mládež páchá trestnou činnost, vyznačuje se až neuvěřitelnou brutalitou. Častěji se můžeme setkat s tím, že je páchána ve skupině se spolupachateli a většinou k ní dochází živelně pod vlivem momentální situace. Tudíž převládají emoce nad rozumem. Emoce, které často ovlivňuje alkohol a drogy. Podle Policie ČR se trestných činů častěji dopouští děti z výchovných ústavů, jak během pobytu, nebo po odchodu z něj. Provozování prostituce, užívání drog, vandalismus včetně sprejerství, verbální rasistické útoky, šikanování i prostřednictvím internetu. Mladí pachatelé si nepřipouští odpovědnost, zlehčují následky obětí trestných činů a často si problém ani neuvědomují.⁹⁾

Je to opravdu těžké najít důvod kriminality. Proto je dnes i velkým otazníkem, kam posunout věkovou hranici trestní odpovědnosti a jak nejefektivněji bojovat

⁸⁾ http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf str. 8. z 9. 11. 2014.

⁹⁾ <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/> z 9. 11. 2014.

s negativními jevy týkající se dětí a mládeže. I přesto, že čísla statistických výkazů Policie ČR ukazují za posledních pět let snížení kriminality dětí a mládeže, jsou čísla s ohledem na věk stále vysoká a brutalita případů je vyšší:

Rok	Celkem stíháno a vyšetřováno	Děti do 14 let	Osoby od 15 do 17 let (mladiství)
2010	112 477	1 606	4 010
2011	114 975	1 568	4 038
2012	113 024	1 371	3 486
2013	117 670	1 251	2 939
2014 (1-9)	87 441	1 014	1 986

Tabulka č. 1

10)

Ke snižování výše uvedených čísel přispěla jistě nejen větší informovanost ohledně trestné činnosti, ale také zákon o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. a zcela nový zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. Výše uvedené zákony můžeme chápat jako podpůrné k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. Mladistvému lze dle tohoto zákona uložit výchovná, ochranná a trestní opatření. A právě zde má své místo PMS, která zajišťuje probační program, který mladistvému uložil soud pro mládež, nebo státní zástupce a to v přípravném řízení. Jedná se především o vzdělávání, rekvalifikaci, psychologické poradenství, terapeutický a sociální výcvik a také různá omezení pro zabránění chování se v rozporu se zákonem. Probační program však nelze uložit dítěti mladšímu 15 let. Zde je počítáno s možností uložení opatření formou zařazení do terapeutického, psychologického či jinak výchovného programu ve středisku výchovné péče dle § 93 odst.1 pís. b.

A právě tato opatření a program PMS jsou nedílnou součástí celého trestního systému uplatňování alternativních trestů v souladu s myšlenkami a přístupy restorativní justice.¹¹⁾

¹⁰⁾ <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> z 9.11.2014.

¹¹⁾ <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/> z 9. 11. 2014.

1.2 Restorativní justice

Dojde-li ke spáchání trestního činu, vyvolává to ve většině z nás nesouhlas a především odsouzení osoby pachatele. Čím závažnější trestný čin je, tím větší je naše očekávání, že justice bude pachatele nejen stíhat, ale především vynese na konci celého procesu spravedlivý trest. V ten okamžik ale často zapomínáme na jiné osoby, kterých se trestný čin také dotýká. Jedná se o oběti trestného činu, rodinu oběti, svědky, ale také ty nejbližší kolem pachatele. Díky médiím může mít určitý trestný čin dopad i na daleko širší okruh osob, někdy i na širokou veřejnost. Dalo by se říci, že událost trestného činu ovlivňuje život velkého počtu lidí. Zakladatel restorativní justice, nebo lépe jen jeden „z duchovních otců“ myšlenek Howard Zehr, hovoří o jakési pavučině vztahů, kterou jsme všichni určitým způsobem propojeni. A právě restorativní justice se snaží dát věci opět do původního stavu. Pomocí morální a materiální nápravy škody, odstranění příčin, proč pachatel trestný čin spáchal a snaží se do vzniklé situace zapojit jak pachatele, tak především oběť. Tomuto přístupu k trestnému činu říkáme restorativní či obnovující.¹²⁾

První restorativní řešení trestného činu, které se týkalo vandalství, bylo zaznamenáno v roce 1974 v městečku Elmira v provincii Ontário Kanadě. Díky pracovníku, který měl případ na starosti, se dva mladiství setkali tváří tvář oběti. Vandalové se poškozeným omluvili a pokusili se o nápravu. Soud pak uložil oběma mladistvým jen podmíněný trest. Tento první doložený případ mediace je od té doby znám jako „Elmira Case“ – Případ Elmira a právě i díky němu získávala probace další příznivce. K moderním zakladatelům restorativní justice patřil především již výše zmíněný profesor Howard Zehr a australan John Braithwaite. Díky svým aktivitám oba velmi přispěli k jejímu prosazení a uplatňování v praxi po celém světě. Jejich myšlenkou bylo zapojení těch, kteří měli na spáchání trestného činu podíl. Tyto osoby pak pomáhali zjišťovat a řešit újmu a tím dávat věci do pořádku, tak jak byly před spácháním trestného činu. Mezi základní principy restorativní justice je především respekt, odpovědnost, dialog, dobrovolnost, vyváženost, individualita, pospolitost a participace. A právě participace je o zapojení všech účastníků trestného činu, kteří pak mají řešení ve svých rukách a to vše dobrovolně, odpovědně a s respektem k obětem. Restorativní justice přímo konfrontuje

¹²⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 29-31.

pachatele s následky svého činu a zavazuje ho při setkání s obětí k odstranění způsobené újmy jak morálně tak materiálně. ¹³⁾ Mezi nejrozšířenější postup restorativní justice je možné považovat zprostředkování styku oběti a pachatele, kdy se hledá způsob řešení konfliktu způsobené trestným činem.

Myšlenky restorativní justice začaly do českého práva pronikat až v polovině devadesátých let 20. století z odborné literatury z Německa, Rakouska a Kanady. Velmi přínosná byla kanadská úprava zastavení trestních stíhání mladistvých s využitím právě přístupů probace. Restorativní programy jsou absolutně opačným pojetím, než byl tradiční koncept retributivní justice. Ten se zaměřoval jen na potrestání pachatele, uložení trestu odnětí svobody a především nalezení vhodných opatření, které zabrání riziku recidivy pachatele. Na druhé straně restorativní způsob řešení sporů nelze v mnohých případech využít. Například se jedná o oběti, které by si při přímém setkání s pachatelem mohly způsobovat další psychickou újmu. A proto i v budoucnu bude vhodné využívat oba přístupy a tím nalézt nejvhodnější možnost nápravy a zmírnit následky oběti. ¹⁴⁾

Restorativní myšlenky vnesly i do nového trestního zákona alternativní způsoby řešení trestních věcí a tím spojené i nové alternativní tresty, které jistě pomohu ke spravedlivějšímu trestání pachatelů v naší zemi. Celkový koncept restorativní justice vnáší do tradičního trestního práva nové prvky a tím jsou právě mediace a probace. Jedná se o jiný přístup řešení problematiky zločinnosti. Mezi nejrozšířenější postup restorativní justice je možné považovat zprostředkování styku oběti a pachatele, kdy se hledá způsob řešení konfliktu způsobené trestným činem. Nejdůležitější a také asi nejtěžší je vytvořit prostor pro pochopení a uznání viny ze strany pachatele a poskytnout mu příležitost, aby svůj čin odčinil. To by mělo dávat větší záruku toho, že nedojde k opakování jeho trestné činnosti (recidivě). ¹⁵⁾

¹³⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 31-34.

¹⁴⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 35.

¹⁵⁾ KARABEC, Z., *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2004. 146 s. ISBN 80-7338-021-8. s. 8- 10.

1.3 Alternativní trest a jeho význam

Informace o nárůstu kriminality vyvolávají ve většině z nás negativní pocity a obavu o bezpečí vlastní a svých blízkých. Jak správně a spravedlivě pachatele trestného činu potrestat? To je otázkou již řadu let ve všech zemích světa. Nárůst kriminality totiž nezpůsobuje jen obavu o bezpečnost, ale také obavu, zda je možné napravit pachatele pouze tak, že ho budeme izolovat od společnosti tím, že ho uvězníme. Znamená to i možnost jeho následného proškolení k páčání další trestné činnosti po propuštění na svobodu. Ve vězení se setkává s osobami, které jeho pohled na život, zákony a celou společnost mohou opravdu velmi silně ovlivnit. V mnoha zemích se proto již řadu let zabývají tímto problémem a také především přeplněností věznic. Proto se v posledních letech hledají různá řešení a možnosti – alternativy, jak lépe a levněji postihovat pachatele. Nalezení jiných možností či alternativ k trestu odnětí svobody znamená význam jak výchovný, tak především i úsporný. Výkon alternativních trestů je totiž spojen s nižšími náklady na potrestání a nedochází až tak k negativním dopadům nejen na odsouzeného, ale i na celou jeho rodinu.¹⁶⁾ Díky alternativám dokážeme lépe a spravedlivěji potrestat pachatele a při tom jej nevytrhovat ze společnosti. Jeho následné začleňování je totiž velmi problematické a náročné na psychiku.

Jedná se nám tedy o potrestání, jehož účelem je především ochrana společnosti, zabránit odsouzeným páchat další trestnou činnost, výchova odsouzeného k vedení řádného života a výchovné působení na ostatní členy společnosti díky spravedlivému potrestání pachatele, o kterém se hovoří jako o generální prevenci.¹⁷⁾ Přičemž je nutné zdůraznit, že při ukládání trestů a trestních opatření je důležité dbát na uplatňování zásady zákonnosti, přiměřenosti, individualizace trestních sankcí, personalit sankce, neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele a zásady humanity.¹⁸⁾

¹⁶⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 389.

¹⁷⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 385.

¹⁸⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 383 - 384.

Statistiky veřejně přístupné na portálu justice.cz jsou velmi zajímavým úkazem kriminality i ve spojení s alkoholem a návykovou látkou. Díky pomoci vedoucího tiskového oddělení Ministerstva spravedlnosti p. Hovorky, mohu využít i statistiky, které při vypracování této práce nebyly zveřejněné. A to za rok 2013 a 2014. Pro srovnání jsem použila informace za posledních 5 let. Jedná se o přehled pravomocně vyřízených trestních věcí. (odsouzených a jinak vyřízených)

	2010	2011	2012	2013	2014
Celkem	91708	91099	74162	80747	93188
Kraj s největším počtem odsouzených	SM 16815	SM 16150	SM 13145	SM 14615	SM 17323
Vlivem alkoholu	11875	10812	8956	8147	9420
Vlivem návykové látky	1322	1194	1163	1448	2077
Odnětí svobody nepodmíněně	11818	11733	11602	8579	9568
Odnětí svobody podmíněně odložené	44403	45783	45675	57465	50203
Domácí vězení	-	228	398	177	159
Trest obecně prospěšných prací	7420	6514	8094	6746	7962
Zákaz činnosti	545	435	349	312	252
Peněžitý trest	3462	3078	2847	2491	2569
Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	61	47	54	60	62
Vyhoštění	549	511	557	579	462
Zákaz pobytu	121	121	139	141	153
Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	-	5	3	8	14

Tabulka č.2.

19)

¹⁹⁾ <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> z 15.6.2015

1.4 Druhy alternativních trestů a opatření

Pojem alternativní trest jako takový v novém trestním zákoníku č. **40/2009 Sb.** nenajdeme. Některé z taxativně uvedených druhů trestů TZ v § 52 jsou však ukládány jako určitá jiná možnost, alternativa k trestu odnětí svobody, kterým se s ohledem na téma diplomové práce nebudeme hlouběji zabývat. Níže se tedy budeme věnovat pouze alternativním formám trestání, kdy při jejich ukládání soudem, vždy záleží na stupni závažnosti trestného činu a výši nebezpečnosti samotného pachatele. Bylo by jistě velkou chybou nezmínit, že níže uvedené druhy trestů je možné ukládat zcela samostatně nebo je různě kombinovat tak, jak stanovuje zákon. Výkon všech alternativních trestů upravuje zákon č. **141/1961 Sb.**, o trestním řízení soudním takzvaně trestní řád.

Problematiku trestání mladistvých upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. **218/2003 Sb.**, který řeší především odpovědnost mládeže za protiprávní činy. Neukládá tresty, ale ukládá za provinění mladistvých opatření. Zákon upravuje podmínky odpovědnosti dětí mladších 15 let a mladistvých, kteří už dovršili 15. let, ale nepřekročili 18. let, za trestné činy, činy jinak trestné a protiprávní přečiny. Soud na základě zákona ukládá ochranná, výchovná a trestní opatření. A zde má právě svůj velký podíl výchovné a ochranné působení Probační a mediační služby, která také v průběhu výkonu trestu usměrňuje výchovu pachatele, dbá na dodržování povinností a omezení daná soudem. Proto níže uvedené poznatky jsou čerpány právě z trestního zákoníku, trestního řádu a zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Použitá je i kniha Trestní právo hmotné sloužící jako učebnice pro studium trestního práva obecné a zvláštní části. Jedná se tedy o stručné a výstižné shrnutí nejdůležitějších informací k různým alternativním druhům potrestání.

Hned na začátek bych ráda uvedla často využívanou alternativu a tím je **odklon v trestním řízení**. V současnosti existují různé pohledy na tuto problematiku. Proto jsem vybrala asi možná pro mě nejlépe vystihující pohled na odklon, kdy jej můžeme chápat jako opatření, které je určeno pro méně narušené pachatele a nahrazující jinou standardní sankci. Často při odklonu dochází ke spolupráci s PMS. Jednou z podmínek je i urovnání konfliktního stavu mezi obviněným a poškozeným. Tehdy můžeme hovořit o odklonu spojeném s výchovným působením. Odklon lze také vnímat jako mimosoudní řešení v přípravném řízení, kdy je upuštěno od trestního stíhání nebo je trestní stíhání zastaveno. Takto lze vyřizovat jen trestní věci nejmenší závažnosti a pak hovoříme o prostém odklonu. Posledním druhem odklonu spojený s ukončeným trestním stíháním

je odklon se společenskou intervencí používaný často v trestních věcech mládeže, kdy dochází k přenechání postižení na zákonném zástupci, škole, výchovném či léčebném zařízení. Odklon tedy můžeme chápat jako opatření sankcionování pachatele, která jsou svými důsledky velmi podobná některým alternativním trestům. Do odklonu tedy nepochybně patří podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, odklony ve zkráceném přípravném řízení a odklony v řízení ve věcech mladistvých.²⁰⁾

Další mírnější a jedinou alternativu k potrestání, kdy soud rozhoduje odsuzujícím rozsudkem, ve kterém obžalovaného uzná vinným, ale neuloží žádný druh trestu. Jedná se o **upuštění od potrestání dle § 46**. Soud takto rozhoduje v případech, kdy samotné projednání věci před soudem je dostačující k ochraně společnosti, protože pachatel spáchal přečin, nad kterým projevil lítost a snahu po nápravě. Přihlíží se k povaze a závažnosti trestného činu a k dosavadnímu životu pachatele. Při upuštění od potrestání může být současně uloženo ochranné léčení či zabezpečovací detence a často je využíván § 48 podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.²¹⁾

Stejně jako u výše dvou uvedených alternativ, můžeme i u následujícího tradičního trestu sledovat propojení s prvky probace. Jedná se o trest **podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody**, jehož podmínky uložení stanovuje TZ v **§ 81 až § 87**. Trest prošel od zavedení zákonem č. 562/1919 Sb. čtyřmi změnami. Principem je uložení odnětí svobody soudem, ale nepřistupuje se k okamžitému výkonu trestu. Vše je tedy založeno na pohrůžce výkonu trestu odnětí svobody. Podmíněné odsouzení se může týkat jen odnětí svobody a u mladistvých lze ještě podmíněně odložit i peněžitý trest.²²⁾

V případech, že není potřeba uložení trestu odnětí svobody a to s ohledem na poměry pachatele a přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu, kde žije a pracuje, může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři roky. Při uložení tohoto trestu se vychází z předpokladu, že trestní stíhání, soudní řízení, vynesení rozsudku a samotná hrozba eventuálního trestu odnětí svobody má dostačující funkci potrestání.²³⁾

²⁰⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 43 – 61.

²¹⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 192 - 193.

²²⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 224.

²³⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 399 – 400.

Slyšíme-li tedy v médiích, že má někdo podmínku, znamená to, že je ve zkušební době na jeden až pět let od právní moci rozsudku. Podmíněně odsouzenému může soud dle zákona uložit přiměřená omezení, povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 a také některá výchovná opatření jedná-li se o osobu blízkou věku mladistvých. Zavdá-li odsouzený příčinu, může soud nad odsouzeným stanovit dohled, kdy je vše směřováno k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Dohled provádí probační úředník nebo asistent PMS a to v místě, kde se odsouzený zdržuje nebo bydlí. Odsouzený je povinen spolupracovat a především plnit probační plán dohledu. Probační úředník pak minimálně jednou za půl roku podává informace soudci nebo státnímu zástupci.²⁴⁾ Se zkušební dobou se můžeme setkat i při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nebo i u upuštění od výkonu zbytku některých trestů uvedených v TZ. Můžeme zmínit například trest zákazu činnosti, zákazu pobytu, nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. V případě, že se podmíněně odsouzený osvědčí, hledí se na něj jako by nikdy nebyl odsouzen.

Nejnovějším a velmi diskutovaným alternativním trestem je **trest domácího vězení § 60 TZ**, který v České republice nabyl účinnosti s novým trestním zákoníkem 1. ledna 2010. Tímto institutem se budeme zabývat v celé jedné z následujících kapitol. Stejně tak tomu bude i u **trestu obecně prospěšných prací § 62 TZ**. Jedná se o trest poměrně často používaný, a proto budou zajímavé i různé statistiky a názory níže uvedené.

Alternativním trestem představující majetkovou sankci je **trest propadnutí majetku**. Přiznám se, že ani já ani nikdo z mého okolí nezná osobu, která by byla dle § 66 TZ potrestána. Přesto s ohledem na počty vydaných rozsudků, má své nezastupitelné místo v zákoně. Proto také došlo v září roku 2014 na návrh Ministerstva spravedlnosti ke schválení novely trestně právních předpisů, které by měly přispět k efektivnějšímu zajištění, správě a odčerpání majetku pocházejícího od pachatelů trestné činnosti. Důležité je, aby pachatelům bylo odebráno to, co neoprávněně získali a to již ve fázi před zahájením trestního stíhání. Je zde větší možnost zajištění majetku pro účely výkonu peněžitého trestu a podstatně větší šance pro zajištění majetkoprávních nároků obětí trestných činů. Nabytí účinnosti novely je od 1. června 2015.²⁵⁾ Trest propadnutí majetku je jistě nejpřísnější majetkovou sankcí, která je výjimkou, co se týká ústavní ochrany nedotknutelnosti majetku jako jeden ze základních práv člověka. Proto je ukládán za nejzávažnější trestné činy

²⁴⁾ <http://www.trestni-rizeni.com/pms-probace.pdf> z 28. 9. 2014.

²⁵⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=331400> z 15.6.2015

a týká se buď veškerého majetku pachatele, nebo jeho části, kterou určuje soud. Nevztahuje se na majetek sloužící k nezbytnému uspokojení potřeb nebo k výživě a výchově osob, o které je odsouzený povinen pečovat. Tento trest může být uložen společně s trestem výjimečným, nebo zcela samostatně. Propadlý majetek připadá státu a výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů.²⁶⁾

Státu připadají i zaplacené částky **z peněžitého trestu**, který soud ukládá dle § 67 – 69 TZ a to v případě, že pachatel pro sebe nebo pro jinou osobu úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Peněžitý trest je jeden z nejdůležitějších krátkodobých trestů fungujících jako alternativa k trestu odnětí svobody a ukládá se buď zcela samostatně, nebo jako vedlejší trest.²⁷⁾ Jeho uložení je možné i za přečin a s ohledem na závažnost a povahu, osobu a poměry pachatele neukládá současně nepodmíněný trest odnětí svobody. Denní sazba je nejméně 100,- Kč a nejvýše 50 000,- Kč ve 20 až 730 denních sazbách. Soud vychází z průměrného denního výdělku a přihlíží k osobním a majetkovým poměrům pachatele a pro případné neplnění může současně uložit i náhradní trest odnětí svobody až na čtyři roky. Výkon peněžitého trestu je upraven v zákoně 141/1961 Sb. a to v § 341 až 344. Zásadní je okamžik nabytí právní moci a vykonatelnosti, kdy je odsouzený povinen zaplatit do 15 dnů a k tomu je vyzván předsedou senátu. Odsouzený má právo požádat o odložení trestu a to nejvýše až na tři měsíce a má také možnost zažádat o splátkový kalendář. Ten nesmí být porušován a musí být splněn nejdéle do jednoho roka od právní moci a vykonatelnosti rozsudku. V případě vážných zdravotních problémů, nebo ztrátě zaměstnání či jiné dlouhodobější platební neschopnosti odsouzeného, může soud od vymáhání trestu upustit. V případě nemožnosti plnění nebo neplnění peněžitého trestu v soudem dané lhůtě, může soud trest přeměnit na trest domácího vězení či na trest obecně prospěšných prací. Výkon těchto trestů může odsouzený odvrátit stížností, nebo zaplacením peněžitého trestu. Zajímavostí je, že je-li pachateli uložen tento trest za přečin z nedbalosti a on trest vykoná či bylo od trestu upuštěno, není jeho trestní rejstřík tímto nijak poznamenán.²⁸⁾

²⁶⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 413-415.

²⁷⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 416.

²⁸⁾ ŠTEFÁNIK, O. *Alternativní tresty v novém trestním zákoníku*. Masarykova univerzita. Brno. 2009. ISBN 978-80-210-4990-1. s. 6.

Tento trest se neukládá v okamžiku, kdy je zcela zřejmé, že by nebyl plněn z důvodů nemajetnosti a finanční tísně pachatele. V případě, že se bude jednat o mladistvou osobu, budeme hovořit o peněžitém opatření, kde bude brán zřetel na majetkové poměry a výtěžnou činnost. Denní sazba daná zákonem 218/2003 Sb. § 27 bude nejméně 100,- Kč a nejvýše 5000,- Kč v 10 až 265 denních sazbách. Po nabytí právní moci může soud pro mládež rozhodnout o náhradním trestním opatření nebo může trest až na dobu 3 let podmíněně odložit. Záleží pouze na chování mladistvého, zda vyhoví uloženým podmínkám výchovných opatření, nebo zda vede řádný život. V případě, že se osvědčí, hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Přesto, že je peněžitý trest pro stát velmi finančně výhodnou alternativou, je spojen s nevýhodou nejen pro samotného pachatele, ale postihuje též jeho rodinu a osoby vůči nimž má pachatel závazky. Ale v tomto případě není tato nevýhoda ojedinělá a vyskytuje se i u jiných forem alternativního trestání.²⁹⁾

Podle § 70 - 72 TZ může soud uložit **trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty**, kde podobně jako u předcházejících dvou trestů, připadá věc či majetková hodnota státu. Musí se jednat o věc, které bylo užito, či byla určena ke spáchání trestného činu, nebo ji pachatel získal trestnou činností či jako odměnu za něj. Vždy se musí jednat o věc či majetkovou hodnotu náležící jen a jen pachateli. Cílem je tedy zneškodnit majetkovou hodnotu či věc, aby nemohla být následně použita k další trestné činnosti a tím ztížit pachateli podmínky pro páchaní trestného činu a především odebrat prospěch z trestné činnosti.³⁰⁾

Dalším zajímavou alternativou je **zákaz činnosti** dle § 73 – 74 TZ. Cílem tohoto trestu je znemožnit pachateli páchat zakázanou činností další trestný čin. Připouští-li to zákon, může být uložen i samostatně. Po výkonu trestu se tak odsouzenému zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání, funkce nebo činnosti, ke které je potřeba zvláštního povolení nebo tuto činnost povoluje zvláštní předpis. Trest se ukládá na jeden až deset let

²⁹⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 259..

³⁰⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 418.

a je většinou ukládán vedle jiného trestu, ale není výjimkou i samostatné uložení trestu. Osvědčí-li se odsouzený, bude na něj nahlíženo jako by nebyl odsouzen.³¹⁾

S trestem zákazu pobytu dle § 75 TZ se v poslední době můžeme setkávat častěji než v minulosti. Soud jej může za úmyslný trestný čin uložit na 1 až 10 let, ne však v místě, kde má pachatel trvalý pobyt. Současně může uložit i přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Soud může s ohledem na trestný čin uložit nahrazení škody, vydání bezdůvodného obohacení či odčinění nemajetkové újmy. Tento trest je ukládán se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání trestného činu z důvodu ochrany veřejného pořádku, mravnosti, majetku, rodin a zdraví. Odsouzený ve výkonu trestu se tak nesmí zdržovat v určitém místě nebo obvodu. Jde-li o pachatele ve věku blízkému věku mladistvého, může soud uložit při výchovném působení rodiny, školy i dalších výchovná omezení a povinnosti dle § 48 odst. 4, nebo výchovná opatření uvedených v zákoně 218/2003 Sb.

Při zavedení dalšího nového alternativního trestu svou roli jistě sehrálo finále o Pohár mistrů evropských zemí mezi Juventusem Turín a FC Liverpool, v níž díky násilným útokům a panice zahynulo 39 osob a nejméně 600 jich bylo zraněno. Tato tragická událost v roce 1989 způsobila přijetí zákona o fotbalovém výtržnictví. Velká Británie tak nastínila cestu ostatním zemím a dala příklad jak efektivně chránit společnost před těmito násilnými projevy a kriminalitou spojenou na těchto akcích.³²⁾ A tak poměrně novým, ale i u nás velmi potřebným a poslední dobou často využívaným trestem zaměřeným proti různým formám extremismu a především proti diváckému násilí je **trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce podle § 76 TZ**. Jedná-li se o úmyslnou trestnou činnost pachatele na výše uvedených akcích, může soud uložit trest až na deset let. U mladistvé osoby však nesmí hranice trestní sazby převyšovat 5 let. Trest lze uložit i zcela samostatně, ale vždy je odsouzený povinen spolupracovat s probačním úředníkem dle stanoveného probačního plánu. Probační program je zaměřen na sociální výcvik, převýchovu pachatele a psychologické poradenství. Vše se odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu, situace a chování pachatele. V případě neplnění ze strany odsouzeného, mohou se tak naplnit znaky trestného činu maření výkonu úředního

³¹⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 420-421.

³²⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 160 - 161.

rozhodnutí podle § 337 odst. d) TZ. Tento trest byl tedy zaveden díky problémovým fotbalovým, hokejovým fanouškům, ale i návštěvníkům určitých hudebních skupin a proto je pro PMS důležitá spolupráce s Policií České republiky, sportovními kluby a organizátory těchto akcí.³³⁾ S ohledem na to, že po vykonání poloviny trestu, může odsouzený požádat soud o podmíněné upuštění od výkonu jeho zbytku, je dobře, že zákon v § 90 stanovuje zkušební dobu až na pět let.

Další alternativou v trestání je **trest ztráty česných titulů nebo vyznamenání** dle § 78 za úmyslný trestný čin spáchaný ze zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody až na dva roky. Ze stejných v zákoně uvedených důvodů může soud uložit i **trest ztráty vojenské hodnosti** dle §79. Tento trest však soud ukládá také vedle trestu odnětí svobody, s ohledem na povahu spáchaného trestného činu to vyžaduje pořádek a kázeň v ozbrojených silách. Tyto tresty jsou ukládány pouze jako vedlejší tresty a není možné je ukládat samostatně. Jiným trestem je tedy chápán trest odnětí svobody nejméně na dva roky za úmyslný trestný čin spáchaná ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, jako je například zmaření lidského života, nebo bezohledná snaha o parazitní způsob života.³⁴⁾

Poměrně častěji se můžeme setkat s **trestem vyhoštění** dle § 80, který může být uložen pachatelů, kteří nejsou občany České republiky. Vždy se přihlíží k závažnosti trestného činu, stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku či obecnému zájmu. Může být uložen zcela samostatně, nebo společně s jiným trestem a to od 1 až do 10 let, nebo na dobu neurčitou. Zákon v § 80 odst. 3 písmenu **a až g** stanovuje podmínky, kdy trest neukládá. Například, když se soudu nepodaří zjistit státní příslušnost, nebo byl pachateli udělen azyl či jiná ochrana podle zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, nebo má-li pachatel na území České republiky povolen trvalý pobyt a pracovní, sociální zázemí. Také hrozilo by mu ve státě, kam by byl vyhoštěn pronásledování, nebo další v zákoně uvedené nebezpečí. Další tři důvody jsou uvedené v souvislosti s občanstvím v Evropské unii. Níže jsem vytvořila přehlednou tabulku alternativních trestů, které dle zákonů ukládá soud dospělým i mladistvým pachatelům trestných činů.

³³⁾ <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/> z 1. 11. 2014.

³⁴⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 424- 426.

Přehled výše uvedených alternativních trestů dle zákona č. 40/2009 Sb. a trestních opatření dle zákona 218/2003 Sb.

Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.		Zák. č. 218/2003 Sb. o odpověd.za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, o změně některých zákonů (o soudnictví ve věcech mládeže)	
§ 60 – 61	Domácí vězení	§ 24 - 26	Domácí vězení
§ 62 – 65	Obecně prospěšné práce	§ 24 - 26	Obecně prospěšné práce
§ 66	Propadnutí majetku		
§ 67 – 69	Peněžitý trest	§ 27 - 30	Peněžitá opatření a peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu
§ 70 – 72	Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	§ 24 - 25	Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
§ 73 – 74	Zákaz činnosti	§ 24 - 26	Zákaz činnosti
§ 75	Zákaz pobytu		
§ 76 – 77	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	§ 24 - 26	Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
§ 78	Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání		
§ 79	Ztráta vojenské hodnosti		
§ 80	Vyhoštění	§ 24 - 26	Vyhoštění
§ 81 – 87	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	§ 33	Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem
§ 88 – 91	Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu nebo zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	§ 78	Podmíněné propuštění mladistvého
§ 46 - 51	Upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem	§ 11 - 14	Upuštění od uložení trestního opatření a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření

Tabulka č.3.

1.4.1 Vnímání alternativního trestání veřejností

Poslední dobou jsme přímo zavaleni množstvím zpráv a informací týkajících se trestné činnosti. Snad i možná právě proto nám někdy může připadat, že je těch negativních zpráv až moc. A tak si někteří z nás pokládají otázky, proč se tedy osoby ohrožující nás všechny neuvězní a proč jim je dána možnost další šance. Vždyť i statistiky hovoří o velké kriminalitě recidivistů. Ano, určitě mají tyto názory své místo a o to více tak přemýšlíme, stane-li se někdo z našeho okolí, nebo snad i my obětí nějakého trestného činu. Pak jsme o to více přísní. A právě tyto naše názory a jejich skutečná znalost, především informovanost skutečných potřeb občanů z oblastí bezpečnosti a pořádku, je nezbytným předpokladem srozumitelné a respektované trestní politiky. Proto veřejnost a trestní politika jsou v demokratickém právním státě v neustálém vzájemném působení. Občané požadují dostatek informací k získání představy o skutečném stavu kriminality a stát by měl svou trestní politikou směřovat k omezení a snížení kriminality pomocí legislativy a pomocí orgánů a institucí zajišťujících uplatňování trestně právních norem.³⁵⁾ Zda právě alternativní formy trestání jsou ty, které napomáhají k převýchově některých pachatelů a tím ke snížení kriminality, budeme mít možnost zhodnotit až za delší dobu jejich využívání. Momentálně se u některých těchto trestů a opatření nalézají nové a nové přístupy jejich uplatnění a tak můžeme jen doufat a věřit, že tohle je ta správná cesta k řešení trestních věcí ve společnosti.

Možná právě formy alternativních trestů, stále více programů zapojujících se do prevence, určitě i vytrvalá práce všech pracovníků PMS a dalších lidí zaměřujících se právě na prevenci kriminality nejen těch nejmenších pachatelů napomáhá k tomu, že se číslo například ve statistikách kriminality dětí a mládeže snižuje. Proto je potřeba stále více programů, jako je například i projekt „Klíče pro život“ zaměřený na volnočasové aktivity dětí a neformální vzdělávání. V poslední době se objevují různé nabídky kurzů určených pro pedagogy a jiné osoby pracující s dětmi a mládeží. Informace zde získávají ti, kteří chtějí ochránit sebe a své blízké o informační kriminalitě a s ní související ochranou před touto trestnou činností.³⁶⁾ Cílem je možná i snaha naučit ty, kteří pracují s dětmi, včas rozpoznat různé sociálně patologické jevy a snažit se o snížení jejich výskytu. Zajímavé

³⁵⁾ <http://www.ok.cz/iksp/docs/388.pdf> str.6. z 9. 11. 2014.

³⁶⁾ <http://www.it-znalec.cz/kurzy/informacni-kriminalita-z-oblasti-deti-a-mladeze-z-pohledu-rodicu> z 9. 11. 2014.

jsou i programy policie ČR. Za zmínku stojí různé výtvarné soutěže a besedy pro střední školy. Při nich mají studenti možnost získat informace nejen o druzích trestné činnosti, ale také právě o alternativním způsobu trestání.³⁷⁾ Právě tyto výše uvedené aktivity mě inspirovaly ke zrealizování krátkých a věkově odlišných anket na ulici města Prahy u vstupu a výstupu do stanice metra Anděl. Mé otázky směřovaly nejen na problematiku kriminality dospělých, ale i dětí a mladistvých.

1. Anketa zaměřená na děti a mladistvé. Počet oslovených 35. Tabulka č. 4.

Otázky	ANO	NE
Choval/a ses někdy protizákonně, nebo proti nějakému zákazu?	6	30
Byl si někdy za své chování trestán?	1	34
Vyšetřovala tě někdy policie?	2	33
Rozhoduješ se vždy podle sebe?	16	19
Necháš se někdy ovlivnit kamarády?	18	17
Máš dobré vztahy s rodiči?	27	8
Máš ve svém volnu po škole nějaké zájmové aktivity (sport...)?	29	6
Pohybujete se často večer po městě sám/a ?	7	28
Znáš ve svém okolí někoho, kdo porušil nějaký zákon?	22	13
Víš co je to trestný čin?	32	3
Říká ti něco PMS?	13	22
Víš co je alternativní trest?	23	12
Účastnil/a ses někdy nějaké akce k prevenci kriminality?	33	2

Výše uvedená statistika nemůže s ohledem na malý počet dotázaných zcela vystihovat a zhodnocovat nějaké dané informace. Přiznám se, že jsem oslovila 62 osob, ale některé děti se správně řídí pokynem rodičů a nechtěly se se mnou ani zastavit a jiné zas někam pospíchaly. I tak jsem ráda alespoň za nějaké odpovědi, které mohou sloužit pouze jako zajímavý úhel pohledu. K zamyšlení zůstává odpověď na otázku, zda se nechám někdy ovlivnit kamarády. Dalo by se říci, že polovina oslovených odpověděla ano. Možná i zde

³⁷⁾ <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aa8ctlccxurg&q=prevence+kriminality>
z 9.11.2014.

je informace, proč děti a mladiství páchají trestnou činnost ve skupině. Je zřejmé, že kamarádi a spolužáci mají na jedince samotného velký vliv. Velmi mě překvapilo, že poměrně velká část znala ve svém okolí někoho, kdo porušil zákon. Oslovení jmenovali především přestupky v dopravě, krádež, ale i loupež, přepadení a násilí v rodině. Překvapilo mě, že většina dokázala svými slovy sdělit, co je trestný čin. Možná i proto, že většina se už někdy účastnila nějakých preventivních akcí zaměřených proti kriminalitě. Trochu jiné otázky jsem pokládala dospělým. Zajímala mě více informovanost ohledně alternativního trestání a jejich názor na něj.

2. Anketa zaměřená na dospělé. Počet oslovených 130. Odpovědělo 69. Místo ankety Praha 1 – centrum města. Tabulka č. 5.

Otázky	ANO	NE
Sledujete informace o trestné činnosti?	58	11
Jsou tresty dostatečně přísné a spravedlivé?	21	48
Domníváte se, že naše soudy jsou spravedlivé?	15	54
Znáte činnost PMS?	58	11
Domníváte se, že je činnost PMS důležitá?	55	14
Víte, co je alternativní trest?	61	8
Vyjmenujte 5 alternativních trestů?	40	29
Setkal/a jste se někdy s trestnou činností?	62	7
Stal/a jste se obětí trestného činu?	18	51
Choval/a jste se někdy v rozporu se zákonem?	9	60
Byl/ jste trestán/a?	3	66

Podobně jako u předcházející ankety není možné brát výsledek jako nějaký jasný ukazatel. Velmi záleží na tom, jaký typ člověka potkáte, zda se jedná o osobu, která je zaměstnaná a zda je finančně zabezpečená, nebo velmi zadlužená. Také záleží na věku, protože starší občané mají velmi negativní názor na spravedlivé trestání. Od toho se pak také odvíjel celý rozhovor. Oslovila jsem 130 osob, ale některé neměly zájem odpovídat. Zajímavé byly reakce na trestání obecně a velmi mě překvapil i počet osob, které se setkaly někdy s pácháním trestné činnosti. Někteří odpověděli, že denně. Alternativní tresty lidé celkově vnímají pozitivně a poměrně velké množství z nich dokázalo i 5 těchto trestů vyjmenovat. Negativní názor na alternativní trestání mělo jen 6 osob.

2 Probace a mediace

Probace z latinského slova probare – probatio můžeme volně přeložit jako testování, test, nebo zkouška. Probaci tedy můžeme chápat jako testování osoby, nad kterou je dohled. Na rozdíl od mediace je součástí výkonu soudních rozhodnutí a jako taková se opírá o autoritu státu. Proto se s probací setkáváme především při uplatnění a výkonu alternativních trestů. Jedná se o specifickou metodu využívající při řešení problémů spojených s trestnou činností a tím i s osobou pachatele. Probace v sobě spojuje nejen samotnou kontrolu, nebo testování osoby, ale také psychosociální vedení, pomoc a pozitivní motivaci.³⁸⁾ To dostává probaci do sféry humanitární a společenské solidarity s pachatelem, který se potýká s životními problémy. Podrobí-li se pachatel zákazům a příkazům, získává tak díky probaci druhou šanci a tím žít spořádaný život bez trestné činnosti.³⁹⁾ Probace tedy ukazuje cestu možné nápravy a dohlíží na dodržování určitých pravidel chování. Tím by se dala chápat i jako převýchova a pomoc všem osobám, které mají se svým chováním ve společnosti problém. Jedná se především o osoby ve výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, ale i osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Kontrola se týká plnění uložených povinností. Sleduje se chování odsouzeného, zda dodržuje určitá omezení daná soudem. Probace tak chápeme jako vykonávání dohledu nejprve nad obviněným, obžalovaným a následně nad odsouzeným. Především, aby vedl řádný život, plnil uložená nařízení a tím se pokusil i on sám obnovit narušené právní a společenské vztahy.⁴⁰⁾ V průběhu probace je tak odsouzený testován, zda je schopen obstát i bez trestu odnětí svobody. Mimo dohled je mu poskytována pomoc sociální, psychologická a lékařská. Především je významná pomoc zajišťující adaptaci do společenského života.⁴¹⁾

Zcela jiný význam má mediace z latinského slova mediare. V překladu to znamená něco jako být uprostřed. Chápeme tím tedy to, že mezi osoby stojící ve sporu proti sobě dají souhlas k mediaci, vstoupí další a tím je mediátor. Jedná se o kvalifikovanou, nestrannou

³⁸⁾ SOTOLAŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7. s. 16-17.

³⁹⁾ ROZUM, J. a kol. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2000. ISBN 80-86008-77-0. s. 7-11.

⁴⁰⁾ SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. 1.vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2005. 118 s. ISBN 80-7318-261-0. s.5.

⁴¹⁾ SUCHÝ, J. *Probace, postavení a úloha úředníků v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy. 1995. č.7.

osobu stojící uprostřed sporu, která je vázána mlčenlivostí a stává se koordinátorem vzniklého problému. Mediace je tedy chápána jako pokojné řešení mezilidských konfliktů mimosoudní cestou komunikační metodu, která čerpá i z poznatků jiných vědních disciplín jako je psychologie, sociální psychologie, sociologie a práva sociální práce.⁴²⁾ Za charakteristické znaky mediace můžeme považovat důvěrnost a nezávaznost. To znamená, že mediátor může kdykoliv mediaci ukončit a prioritní je především zájem stran řešit své vztahy na základě jejich současných zájmů.⁴³⁾ Z hlediska trestního práva by neměla být předmětem mediace otázka dokazování viny, pravdy a následného trestu. Výsledek mediace však může brát soud v úvahu v případě rozhodování o druhu a výměře trestu. Jde především o případ, kdy v rámci mediace dojde k uzavření dohody mezi poškozeným a obviněným a případně i k uzavření dohody o odčinění újmy. Tím dochází ke splnění jedné z podmínek uplatnění procesních alternativ k potrestání. Mediace je proto důležitý alternativní prostředek řešení konfliktů vznikajících v trestním právu procesním mezi poškozeným a pachatelem směřující k jedinému cíli a to najít dohodu mezi stranami.⁴⁴⁾ Vyrovnat se s konfliktní situací, naučit se jí řešit je velmi zásadní k udržování psychické rovnováhy. Proto mediaci vyhledávají lidé především v okamžiku úzkosti, nenávisti, pomsty, ale i strachu a jiných tíživých pocitech, kdy sami nemohou nalézt řešení při velmi závažných a zátěžových situacích.⁴⁵⁾ Mediace nabízí pomoc poškozenému pochopit situaci, okolnosti a umožňuje mu vyšší pravděpodobnost rychlé nápravy vzniklé škody. Obviněný má zas příležitost vysvětlit své jednání, odčinit důsledky trestné činnosti a vyjádřit omluvu.⁴⁶⁾ V okamžiku, kdy na jedné straně stojí pachatel trestného činu a na druhé oběť trestné činnosti, používá se právě mediace jako jedna z hlavních metod restorativní justice.⁴⁷⁾

⁴²⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s. 7.

⁴³⁾ RABAN, P. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck. 2004. 765 s. ISBN 80-7179-873-8. s. 9.

⁴⁴⁾ SOTOLAŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7. s. 16-17.

⁴⁵⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s.17-18

⁴⁶⁾ <https://www.pmscr.cz/mediace/> z 1. 11. 2014.

⁴⁷⁾ ROZUM, J. a kolektiv. *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2009. ISBN 978-80-7338-090-9. s. 7 – 8.

2.1 Vývoj probace a mediace

Kořeny mediace jako přístupu ke konfliktu můžeme sledovat již ve středověku. Lidé se zpravidla neobraceli ve sporu na soud, ale nejprve na rozhodčí řízení. Dokonce každý občan nad 60 let byl povinen přijmout funkci státem autorizovaného rozhodce. Strany ale i tak mohly vedle tohoto využívat služeb soukromého rozhodce. Do popředí se tím stále více dostávala snaha řešit provinění člověka jiným způsobem než tak zvaně smrt za smrt.

Historii metody mediace jako takové nebyla dosud věnovaná až tak velká pozornost. Názory odborníků ohledně časového zařazení se totiž liší a je proto velmi obtížné stanovení přesného časového vymezení. Důvodem může být především fakt, že se vyvíjela v různých oborech, různých historických obdobích a také v různých oblastech. Ale ani dnešní pojetí metod mediace není jednotné. Mediace jako metoda se začala používat při řešení konfliktů přibližně koncem 60. let. Její možnost využití v různých konfliktech je opravdu rozsáhlé. Od rozvodů, konfliktů osobních, ve školách, na pracovištích, v politice až právě pro nás zajímavé a to v oblasti práva – trestního práva. Dokonce už i v právu římském můžeme zaznamenat služby mediátora.⁴⁸⁾

Pozastavíme-li se nad vývojem mediace, nemůžeme opomenout myšlenku, že se jedná o primitivní způsob řešení problémů. Vždyť prvky mediace můžeme zaznamenat například u původního obyvatelstva Severní Ameriky, Austrálie či Jižní Afriky. Jejich bohaté duchovní a kulturní tradice jsou jistě inspirací. Například udržení smíru ve smečce či tlupě. Způsoby vyjednávání využívané především v obchodě, v práci a v rodině ve 20. století také rozpoznáváme jako postupy mediace. I tak za průkopníky mediace můžeme považovat především Kanadany a následně od osmdesátých let se začala mediace využívat především v západní Evropě.⁴⁹⁾

V USA mediaci využívá až 70% účastníků konfliktu a u třetiny dochází k dohodě. Závažné trestné činy, rodinné, sousedské, obchodní a pracovní konflikty jsou právě pomocí metod mediace řešeny již přes 25 let i ve Francii, kde slouží jako služba francouzským soudům. Díky výsledkům je proto metoda mediace kladně přijímána jak laickou, tak i odbornou

⁴⁸⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s.28-29.

⁴⁹⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 23.

veřejností. Stala se součástí výukových programů a díky pozitivním výsledkům došlo k založení velkého množství specializovaných center poskytujících právě mediační služby.⁵⁰⁾ Na mezinárodním diskusním fóru odborníků v oblasti probace a mediace v Praze v listopadu 1997 zazněly zajímavé příspěvky účastníků například z Rakouska. Již v té době měli velmi dobré výsledky s metodou mediace u mladistvých 90% a u dospělých 75%.⁵¹⁾

Mezi základní principy mediace patří v současnosti především dobrovolnost, důvěrnost a důvěra, změna soupeření na spolupráci, pochopení odlišností, hledání nových možností, nestrannost a neutralita, svoboda v rozhodování, orientace v budoucnosti a převzetí zodpovědnosti.⁵²⁾

S ohledem na výše uvedené chápeme metody mediace jako vhodné pro širokou oblast společenského života. Jedná se o pozitivní a přínosný způsob řešení konfliktů. Přesto dochází k situacím, kdy mediace jako metoda řešení konfliktu není vhodná. Například případy spojené se závislostí na alkoholu a návykových látkách. Mezi další jsou případy, kdy jedna ze stran zažívá před tou druhou strach. Patří sem především situace, kdy byla osoba dlouhodobě týrána, nebo zneužívána. Proto pro mediaci není místo především při řešení sexuálních deliktů, zneužívání dětí a při řešení dlouhodobých závažných emociálních vztahových krizí, které většinou řeší psychoterapie.⁵³⁾ I tak zůstává metoda mediace velmi rozšířená a to především i v právu. A právě při hledání nových forem spravedlnosti dostává mediace do popředí při řešení trestních věcí a to při smíření oběti trestného činu a jeho pachatele.

V České republice můžeme o mediaci hovořit od počátku 90. let a největší podíl na jejím šíření má vzdělávací a poradenská organizace Centrum dohody (dříve České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů) založená v roce 1991. Stejně významné bylo v roce 2000 založení Asociace mediátorů ČR. Sdružuje odborníky a držitele řady mezinárodních

⁵⁰⁾ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Grada Publishing a. s. 2012. 272 s. Elektronická verze ve formátu PDF. ISBN 978-80-247-7537-1 s. 18.

⁵¹⁾ *Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Mezinárodní diskusní fórum*. 1999. Redakce časopisu České vězeňství. Příloha časopisu č.1/1999. Praha-Pankrác. MK ČR 6334. s. 19.

⁵²⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s. 37 – 44.

⁵³⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s. 130 -131.

certifikátů v oblasti komunikace, vyjednávání mediace, kteří poskytují mediační a facilitační služby (efektivní komunikace) na vysoké úrovni.⁵⁴⁾ Projekt Mimosoudní vyjednávání – narovnání, který v roce 1994 předložilo Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, nebyl ministerstvem spravedlnosti přijat. Proto byla mediace i nadále zajišťována pracovníky soudů. Výraznou změnou v postoji směrem k mediaci bylo schválení zákona č. 257/2000 Sb. a tím od 1. ledna 2001 zřízení Probační a mediační služby ČR. Tím se tato služba oddělila od struktury soudů a tím došlo k nezávislosti na orgánech činných v trestním řízení. Mediace a probace jsou tak nadále spjaty.⁵⁵⁾

Institut probace procházel poněkud jiným vývojem. První myšlenka vycházela z potřeby pomáhat nejen chudým a nemocným, ale také osobám s kriminálním jednáním. Nejprve byl zaznamenán úspěch při práci s odsouzenými a čerstvě propuštěnými. Kořeny vzniku probace sahají do USA a za zakladatele je považován bostonský obuvník John Augustus, který v roce 1841 poprvé předstoupil před soud a přesvědčoval na základě svých zkušeností o vhodnosti ukládat vybraným zločincům zkušební dobu. Poukazoval na smysl a účelnost osobní záruky. Díky 2000 úspěšným případům došlo právě v Massachusetts prosadit termín probace. Činnost dobrovolníků propagující probaci se postupně osvědčovala i v Anglii a následně v celé Evropě. Anglický zákon z roku 1907 položil určité základy budoucí probační služby, ale úředníci byli jmenováni soudy. Až v roce 1928 vznikl Probační a poradní výbor a následně Poradní rada pro probaci. Postupně se tak ze zapáleného dobrovolníka stal státní úředník a z probačního úředníka se stával manažer. Velkým zlomem byl vznik Národní probační a mediační služby Anglie a Walesu, kterou tvořilo 42 samostatných probačních oblastí.⁵⁶⁾ Od počátku 20. století docházelo k profesionalizaci dobrovolníků a vznikaly různé řídicí a poradní orgány vykonávající probační činnost. Soudy začaly ukládat různé druhy dohledu a tím i zákonodárci zaváděli nové formy trestů, které nebyly spojeny s výkonem odnětí svobody. Velké změny v probaci nastaly ve spojení s politickým vývojem v Evropě.

⁵⁴⁾ <http://www.amcr.cz/o-asociaci/> z 21. 9. 2014

⁵⁵⁾ HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6. s. 165-166.

⁵⁶⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 18 – 22.

U nás do roku 1989 můžeme pozorovat orientaci na pachatele recidivisty. Vznikaly pouze pozice kurátorů pro mládež, kde převládala většinou kontrola delikventní mládeže a jejich rodin. K historicky nejvýznamnějším propagátorům nových přístupů byl Prof. JUDr. Ota Novotný, CSc., který je velkou osobností trestního práva a trestní politiky. Jeho rozsáhlá publikační činnost je velkým přínosem právě i v této oblasti.

Důsledkem nárůstu kriminality nejen dospělých, ale především i mládeže byl v roce 1991 zahájen experiment pod názvem Mimosoudní alternativa pro delikventní mládež (MS alternativa). Poprvé byly uplatněny prvky mediace, aby nemuselo dojít k uvěznění pachatele. V roce 1994 byla studenty a přednášejícími UK založena nevládní organizace pod názvem Sdružení pro probaci a mediaci. Novela trestního řádu zavedla do našeho trestního práva podmíněné zastavení trestního stíhání nebo-li odklon či diverzi, a následně roku 1996 narovnání a trest OPP. S tím došlo ke zřízení prvních funkčních míst soudních úředníků pro kontrolu osob při alternativním potrestání. Vývoj nakonec směřoval k předložení návrhu reformy justice právě tehdejšími ministrem spravedlnosti Otakarem Motejlem. Návrh obsahoval i nový zákon o PMS. Postupně docházelo k intenzivnějšímu vzdělávání osob do této oblasti. K celkové proměně naší justice tak došlo v roce 2001, kdy Parlamentem přijatý návrh zákona o PMS nabyl účinnosti. Vnesl tak lepší a spravedlivější uplatňování trestní politiky a spojil sociální práci s trestním právem. Důvodem vzniku PMS a také především cílem bylo integrace pachatele (začlenění do společnosti), podpora poškozeného spojená s odškodněním a ochrana společnosti.⁵⁷⁾

2.2 Probační a mediační služba v České republice

Uzákoněním Probační a mediační služby vznikla v trestní justici zcela nová profese zaměřená nejen na pachatele, ale také na oběť. Nabízí oběma stranám pomoc a spolupráci při urovnání konfliktu a připravuje pro státní zástupce a soudy podklady pro uložení některých alternativních sankcí. Poškozené straně se snaží pomáhat získat znovu pocit bezpečí a důvěry ve spravedlnost. Pachatele zas směřuje k začlenění

⁵⁷⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 9 -13.

do společenského života bez dalšího porušování zákonů. PMS je zaměřena na probační dohled při výkonu alternativních trestů, nebo při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem.⁵⁸⁾ Můžeme sem zařadit i propuštění z ochranného léčení spojené s dohledem a podmíněný trest s dohledem, ale i upuštění od potrestání.

Zákon o PMS č. 257/2000 Sb. můžeme chápat i jako významný prostředek zaměřený na prevenci kriminality. Spolupráce nejen s oběťmi trestných činů, ale i s pachateli a podmíněně propuštěnými z trestu odnětí svobody, snaha o jejich převýchovu a pomoc v náročných životních situacích má významné místo v boji proti recidivitě samotné a celkově proti kriminalitě. Zákon řeší organizaci, činnost a součinnost PMS s ostatními orgány a institucemi a dále je zaměřen a úředníky a asistenty. Velkým přínosem pro práci probačních úředníků bylo schválení zákona o obětech trestných činů. PMS v České republice je organizační složkou státu zaměřenou na úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení.⁵⁹⁾

V čele PMS je ministrem spravedlnosti jmenovaný ředitel. Ředitelství sídlí v Praze a spravuje čtyři hlavní úseky. Jedná se o ekonomicko-právní oddělení, úsek pro probaci a mediaci, úsek ředitele a auditu. V ČR je momentálně 74 středisek PMS v sídlech okresních soudů se speciálními odbornými odděleními vyškolených a specializovaných úředníků a asistentů.⁶⁰⁾ Ti zajišťují co nejpřesnější informace o pachatelích, poškozených a okolnostech trestného činu. Vyhodnocují rizikové faktory tak, aby mohli následně provést analýzu k navržení potřebných opatření. Dále navrhují probační plán.⁶¹⁾ V posledních letech i díky finančním prostředkům z Evropského sociálního fondu se rozšířila spolupráce PMS s nevládními organizacemi. Patří sem především a stále Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s., Člověk v tísni, Podané ruce, Asociace občanských poraden, Česká katolická charita, Partners, Armáda spásy, sdružení Arkáda a Poradna pro rodinu a dítě v Turnově - občanské sdružení REP a jiné další. Od roku

⁵⁸⁾ <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/> z 31. 8. 2014.

⁵⁹⁾ *ÚZ- Trestní předpisy*. Sagit, a.s. MK ČR E 10981. 432 s. ISBN 978-80-7488-032-2. s.392-398.

⁶⁰⁾ https://www.pmscr.cz/download/03_ORG_RAD_PMSCR_struktura_21052010.pdf z 5. 10. 2014.

⁶¹⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 73 – 78.

2004 existuje v České republice akreditační systém probačních programů pro mladistvé v souladu se zákonem 218/2003 Sb. ⁶²⁾

A právě na děti a mladistvé je v poslední době kladen velký důraz. Důvodem byl především nárůst kriminality a proto velká řada projektů se zaměřuje na prevenci kriminality ve spolupráci s rodinou, školou a různými výchovnými zařízeními. Možná i díky těmto aktivitám můžeme zaznamenat pokles čísel ve statistikách.

2.2.1 Projekty Probační a mediační služby

Velká řada projektů probíhá i ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR. Vedoucím prozatím probíhajícího projektu pod názvem Rozvoj probačních a resocializačních programů zaměřený na posílení prevence a ochrany společnosti před opakovanou trestnou činností je Mgr. Pavel Štern autor mnoha zajímavých knih.

Stále probíhající projekt Křehká šance je zaměřen na odsouzené ve věznicích, které čeká podmíněné propuštění a jejich návrat do společnosti bez opakování trestné činnosti. ⁶³⁾

Sem bychom mohli zařadit projekt probíhající až do srpna 2015 pod názvem „Na správnou cestu!“. Je zaměřen na kriminalitu mládeže, na násilné a agresivní chování mladistvých pachatelů a předcházení opakování trestné činnosti. Je soustředěn také na činnost Týmů pro mládež. Ty se soustředí nejen na problematické rodiny a spolupráci s nimi, ale především na násilnosti mladistvých pachatelů. ⁶⁴⁾

Přínosné jsou i programy zaměřené na oběti trestných činů jako je například program „Proč zrovna já“. Je realizován ve 40 střediscích po celé republice a jeho hlavním cílem je usnadnit obětem návrat k běžnému životu. ⁶⁵⁾ Pomoc je poskytována zdarma, anonymně a to ve velké řadě měst po České republice. Jeho výsledky budou jistě zajímavé pro pomoc a zlepšení postavení obětí. Velmi významné a přínosné bylo právě v této oblasti schválení nového zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který je účinný od 1. 8. 2013.

⁶²⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 73 – 78.

⁶³⁾ <https://www.pmscr.cz/partnerske-projekty-prehled/> z 1. 11. 2014.

⁶⁴⁾ <https://www.pmscr.cz/na-spravnu-cestu/> z 2. 11. 2014.

⁶⁵⁾ <http://www.restorativnijustice.cz/cz/> z 2. 11. 2014.

Tento zákon přinesl nový pohled na poškozené a zlepšuje jejich postavení v celém trestním řízení. Zajišťuje právní i peněžitou pomoc obětem, ochranu soukromí, právo na informace, právo na ochranu soukromí, právo na ochranu před nebezpečím, právo na výslech provedený osobou stejného nebo opačného pohlaví a jiná další pozitiva. Institut poškozeného se tak dostává do popředí. ⁶⁶⁾

Velmi potřebná je i služba zaměřená na kriminalitu některých etnických komunit, u nás především Rómů. Jedná se o službu pod názvem Mentor, která získala na Justičním fóru v Bruselu zvláštní ocenění. Pojem pochází z řecké mytologie, kdy Mentor byl Odysseův přítel, kterému svěřil dům a výchovu syna. Tedy Mentor v našem pojetí je vyškolený laik patřící do stejné komunity jako osoba páchající trestnou činností, možná právě přítel této osoby. ⁶⁷⁾ A právě spolupráce Probační a mediační služby se službou Mentor dává větší pravděpodobnost, že osoba bude plnit podmínky alternativního potrestání. Tito pachatelé nemají totiž velkou důvěru ve státní instituce, stále mění bydliště a podceňují plnění uložených podmínek soudem. Proto pomoc vyškoleného laika, který není úředník profesionál a má stejnou příslušnost jako pachatel, nabízí větší úspěšnost. Mentor by se měl dobře orientovat v lokální komunitě a měl by být respektován. Pak má jeho spolupráce s PMS při schůzkách a při jednáních na úřadech, kde klienta doprovází, velký význam a to především v předcházení recidivy Romů obecně. I tady je důležitá oboustranná dobrovolnost a vztahy v komunitě. V současné době můžeme službu Mentor považovat jako jeden z velmi úspěšných programů, který napomáhá při spolupráci PMS ČR a orgánům činných v trestním řízení s romskou menšinou. ⁶⁸⁾ Již nyní můžeme pozorovat i úsporu státního rozpočtu a to v případech, kdy osoba dodržující podmínky alternativního potrestání nemusí podstupovat trest odnětí svobody. Náklady na službu Mentor jsou prokazatelně nižší než náklady na uvěznění. Ohrozit projekt může především nedostatek mentorů, nebo finančních prostředků. S ohledem na narůstající trestnou činnost romské komunity je proto velmi důležité financovat tyto služby. Mezi asi nejznámější projekt je partnerská spolupráce města Most, službou Mentor a PMS ČR na zlepšování situace na sídlišti Chanov. Přesto, že celkové výsledky těchto služeb přináší průměrnou celorepublikovou úspěšnost až 50%,

⁶⁶⁾ <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mrqgezv6nby> z 2. 11.2014

⁶⁷⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 177 - 178.

⁶⁸⁾ <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwq3bmqm&q=mentor> z 19. 9. 2014.

problematika těchto komunit je tu stále. ⁶⁹⁾ I přes mnohamiliónové odpouštění dluhů těmto komunitám a neustálá pomoc státu jsou tyto lokality, kde žijí Romové, považovány jako sídliště hrůzy a velké kriminality. Dnes již víme, že by bez poskytování služeb byla situace v těchto lokalitách mnohonásobně složitější.

Zajímavý program byl spuštěn na podzim 2014 s cílem zvýšit bezpečnost na silnicích. Jedná se o kurz zaměřený na řidiče odsouzené za trestné činy ublížení na zdraví, ohrožení pod vlivem návykové látky, maření výkonu úředního rozhodnutí, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, nebo porušení zákazu řízení dopravního prostředku. V případě, že odsouzený požádá o navrácení řidičského průkazu po polovině trestu, soud následně přihlíží k tomu, zda a jak odsouzený kurz absolvoval. Cílem je tedy zabránění recidivitě trestního chování v dopravě a to je s přihlédnutím ke zvyšující se agresivitě řidičů jistě velmi přínosné a významné. ⁷⁰⁾

2.2.2 Parole

Pojem parole můžeme volně z francouzštiny přeložit jako řeč, slovo. Jedná se o jednu z dalších činností Probační a mediační služby a to o podmíněně propuštěné osobě z výkonu trestu odnětí svobody. Ta dává své slovo, že se po propuštění podrobí podmínkám a bude se dle daných podmínek chovat. Parole je tedy trestněprávním institutem, kdy se podoba trestu za určitých splněných podmínek mění na podmíněně propuštění. Proto je důležité, aby odsouzený spolupracoval s PMS již ve věznici, kdy je zjišťováno, zda je osoba pro podmíněně propuštění vhodná. ⁷¹⁾

O podmíněně propuštění může požádat každý odsouzený podle § 88 Trestního zákoníku a specifikovanými podmínkami v odstavcích 1 až 5. V této fázi musí dojít k vyhodnocení všech rizik, zda je u odsouzeného přeměna trestu vhodná. Po rozhodnutí musí pracovník PMS, který bude vykonávat dohled nad propuštěnou osobou, prostudovat spis odsouzeného – především informace důležité ke spolupráci. Patří sem například okolnosti

⁶⁹⁾ <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/75-romskych-mentorů-pomaha-odsouzenym-romum-v-devíti-krajích> z 15. 11. 2014.

⁷⁰⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=338441> z 18. 10. 2014.

⁷¹⁾ <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenymi/> z 18. 10. 2014.

spáchání trestného činu, aktuální situace odsouzeného, především do jakého prostředí se vrací a zda je schopen nalézt sám zaměstnání. Intenzita osobního kontaktu úředníka s propuštěnou osobou záleží na druhu a závažnosti spáchané trestné činnosti. Také záleží na tom, zda byl propuštěný ve vězení krátkodobě, nebo více let a tím je jeho adaptace do společnosti složitější. Je také potřeba brát v potaz vliv života ve věznici na odsouzeného. Důležitá je i kriminální minulost. Od toho všeho se odvíjí i soudem uložené povinnosti. Pracovník v oblasti parole by měl vést propuštěného k tomu, aby aktivně řešil všechny problémy a prováděl změny ve svém životě pozitivním směrem.⁷²⁾ Ve spoustě zemí fungují parolové rady, které mají svůj historický vnik v Kanadě. Jde o nezávislý administrativní orgán zaměřený na podmíněně propuštěné osoby, který posuzuje jejich propuštění. U nás o tomto rozhodují soudy. I přesto se Česká republika nechala inspirovat a spustila v roce 2008 ve spolupráci s PMS, Vězeňskou službou a Českým helsinským výborem parolový projekt. Cílovou skupinou byli nejen pachatelé 3 věznic v ČR, ale i oběti trestných činů.⁷³⁾

Obecně by se dalo říci, že činnost PMS pod názvem Parole je zaměřena především na řešení problémů souvisejících s životem po propuštění z vězení. S ohledem na to, že se jedná o podmíněně propuštění, očekává se ze strany podmíněně propuštěného odsouzeného spolupráce s úředníkem Probační a mediační služby a plnění všech povinností daná soudem.

⁷²⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 102 -116.

⁷³⁾ http://www.google.cz/url?url=http://old.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx%3Fid_org%3D450018%26id_dokumenty%3D1664192&ct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=-mxcVP6LFMXJPdLLgMAM&ved=0CDsQFjAH&usg=AFQjCNFjwjtdtJuIA-Lq9QbxDvmiy8r-mQ z 2. 11. 2014.

2.3 Význam probační a mediační služby v praxi

Účinnost zákona o Probační a mediační službě způsobil velký zlom, co se týká řešení trestních věcí formou alternativních přístupů. V současnosti můžeme říci, že dalším zákonem, který dále posunul mantinely aktivit PMS, je zákon o obětech trestných činů. Díky tomuto předpisu se konečně i oběti mohou dovolat svých práv. PMS díky odbornému personálu poskytuje všem obětem trestního řízení v jejich obtížné životní situaci pomoc zdarma. V posledních letech se činnost PMS rozšířila natolik, že její význam v oblasti trestní je velmi výrazný a těžko nahraditelný jinou službou. Rozsahem své náplně práce zabezpečuje pomoc obětem trestných činů, obviněným, propuštěným a to všech věkových kategorií. Pomoc probačního úředníka je velmi důležitý nejen pro oběti, ale také co se týká prevence kriminality a pomoc propuštěným osobám.

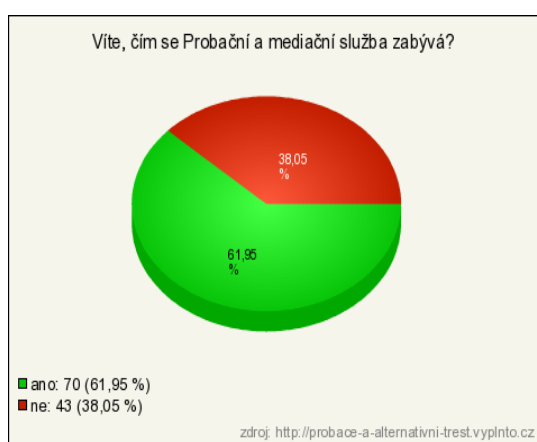
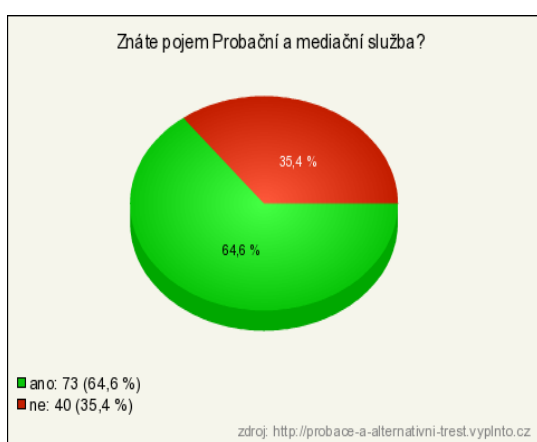
Dohled probačního úředníka můžeme chápat jako osobní a pravidelný kontakt s pachatelem, kdy dochází ke kontrole dodržování soudem daných podmínek dohledu. S ohledem na to, že podmínky dohledu podepisuje nejen pracovník PMS, ale především osoba ve výkonu dohledu je nutné, aby docházelo k jejich dodržování. V opačném případě mohou být nastoleny sankce.

Velmi překvapující byly statistické údaje od roku 2005 – 2008, kdy podmíněně upuštění od potrestání s uloženým dohledem mělo jen 33 osob ročně, podmíněně odsouzených k trestu odnětí svobody s uloženým dohledem absolvovalo ročně průměrně 3000 osob a podmíněně odsouzených k trestu odnětí svobody bylo ročně necelých 42 000 osob. Tato čísla pouze ukazovala na nízké uplatňování dohledu probačního úředníka. Možná bychom to mohli chápat jako chybu, připomeneme-li si, že jedním z činností úředníka je vyhodnocování rizik a zajištění veškerých informací, aby již nedocházelo k opakování trestné činnosti. Možná, že právě tady nastala mezera, která mohla působit nárůst kriminality z důvodu malého využívání dohledu probačního úředníka.⁷⁴⁾

Proto bylo velmi zásadní rozšíření alternativních trestů o další důležité alternativy k trestu odnětí svobody, které jsou právě na dohledu probačního úředníka postaveny. Jedná se především o trest domácího vězení, na který je v poslední době více zaměřena pozornost. Dále bychom mohli zmínit i trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní

⁷⁴⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 88.

a společenské akce a dále trest zákazu činnosti. Ať se jedná o jakoukoliv alternativu, PMS vyvíjí k tomuto trestu aktivity zaměřené především na pomoc a prevenci. Veškeré realizované projekty, besedy, programy a strategie směřují především ke snižování trestné činnosti a snížení recidivy. Ve spolupráci s Policií ČR, soudy, státními zástupci, Vězeňskou služkou a různými organizacemi se snaží přispívat k ochraně veřejnosti a k profesionálnímu realizování alternativních trestů v praxi. A to, že činnost PMS veřejnost vnímá a ví, čím se zabývá, vystihuje anonymní internetový dotazník a jeho výsledek níže.

75)

⁷⁵⁾ <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/probace-a-alternativni-trest/> ze dne 15. 11. 2014.

3 Trest obecně prospěšných prací

Devadesátá léta 20. století byla milníkem zavádění nových alternativních trestů. A právě z tohoto období přesněji z roku 1971 můžeme evidovat neplacené práce probíhající ve prospěch státu. Průkopníkem této alternativy známou u nás pod názvem jako trest obecně prospěšných prací byla Anglie, která tuto sankci zavedla ⁷⁵⁾

Pozitivní účinky využití práce byly zaznamenány již při zavedení ve věznicích. Existovaly vězeňské programy, které se zaměřovaly na osvojování pravidel života ve společnosti právě s využitím různých pracovních činností. To vedlo k definování samostatné trestní sankce. A právě v Anglii a Walesu bylo možné podle první právní úpravy založené Criminal Justice Act z roku 1972 ukládat tuto sankci pachatelům trestných činů, kteří dosáhli alespoň 16 let. Podmínkou byl souhlas s trestem a jeho vykonání v okolí svého bydliště bezplatně. ⁷⁶⁾

V současnosti je TOPP jedním z modernějších alternativ, který je v souladu s mezinárodněprávním a ústavněprávním zákazem nucených prací, protože jeho cílem je nahrazení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Z materiálů Rady Evropy můžeme TOPP chápat jako jednu z nejprogresivnějších opatření evropského trestního práva. Originalita trestu je nejen v tom, že práce je zde využita jako možnost nápravy odsouzeného, ale především nejsou narušeny užitečné svazky pachatele s jeho okolím a není zbaven výkonu normálních společenských povinností a odpovědnosti. Při výkonu musí být splněna podmínka souhlasu a spolupráce pachatele a samo sebou spolupráce s úřady, s různými organizacemi a PMS. ⁷⁸⁾

Do českého trestního práva byl TOPP zakotven novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb. a nabyl účinnosti dne 1. 1. 1996. Vývoj trestu a následné zpřísnění ovlivnilo několik novel. S ohledem na jeho zařazení v novém trestním zákoníku, hned za trest odnětí svobody a trest domácího vězení, jej můžeme zařadit mezi poměrně přísný trest. Je tedy určen

⁷⁵⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 20

⁷⁶⁾ CHROMÝ, J. K. efektivitě výkonu obecně prospěšných prací (vybrané otázky). *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno. 2006. ISSN 1210-9126. roč.14,č.3. s. 242 - 244.

⁷⁸⁾ PŘESLIČKOVÁ, H. GAJDOŠ, R. KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice – Informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2003. 72 s. ISBN 80-86436-14-4. s. 9.

převážně pro pachatele, kteří opětovně spáchali úmyslný trestný čin menší, nebo střední závažnosti, u kterých by uložení trestu odnětí svobody bylo nepřiměřeně přísné.

Dle § 62 TZ, ukládá soud TOPP odsuzuje - li pachatele za přečin, ale ne v případě, že již byl tento trest pachateli uložen v předcházejícím období tří let a při jejím neplnění byl přeměněn na trest odnětí svobody. Přečinem je chápán jakýkoliv nedbalostní TČ nebo úmyslný TČ s horní hranicí trestní sazby 5 let dle § 14 odst. 2 TZ. Zcela samostatně lze TOPP uložit s ohledem na povahu a závažnost spáchaného přečinu a s přihlédnutím k osobě a poměrům pachatele, kdy není potřeba uložení jiného trestu. Trest může být uložen i vedle jiného trestu s výjimkou trestu domácího vězení, odnětím svobody a podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.⁷⁷⁾

Odsouzení provádí stanovenou práci se souhlasem, osobně, bezplatně a ve volném čase. Jedná se o práce spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov, komunikací a jiných činnostech ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí zabývajících se vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí a zvířat, podporou a ochranou mládeže. Do výčtu oblastí je zařazena i humanitární, sociální, charitativní, náboženská, tělovýchovná a sportovní činnost, která nesmí být pro odsouzeného výdělečná. S ohledem na výčet výše uvedených prací soud při ukládání přihlíží ke zdravotnímu stavu pachatele. V případě nezpůsobilosti k soustavnému výkonu práce a tedy výkonu OPP, trest neukládá. Výměra trestu je dána dle § 63 TZ. Soud může dospělému uložit trest OPP v rozsahu 50 až 300 hodin a mladistvému 50 až 150 hodin. Další otázky OPP u mladistvých řeší zákon č. 218/2003 Sb. § 26. O uložení trestu rozhoduje soud rozsudkem nebo trestním příkazem a následně vydává usnesení, kterým nařizuje výkon a jeho místo a určuje konkrétní druh práce, kterou je nutné odpracovat do dvou let ode dne nařízení výkonu a to přesně dle § 65 TZ. Po vykonání trestu je na pachatele nahlíženo, jako by nebyl souzen a provede se výmaz z rejstříku trestů.⁷⁸⁾ Soud může v průběhu výkonu trestu uložit odsouzenému i přiměřená opatření a povinnosti směřující k vedení řádného života dle § 48 odst.4 TZ. Může to být i nahrazení škody nebo odčinění nemajetkové újmy a vydání něčeho čím se odsouzený bezdůvodně obohatil.

⁷⁷⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 295 - 298.

⁷⁸⁾ https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_ng_OPP_cz.pdf ze dne 15. 11. 2014.

3.1 Výkon trestu a odpovědnost při něm

Prvním krokem k samotnému výkonu TOPP je rozhodnutí příslušného soudu o druhu a místě výkonu trestu na návrh probačního úředníka. Jedná se o stejný soud, který trest uložil a který rozhoduje i o různých změnách trestu. Novela trestního řádu zákonem č. 41/2009 Sb., účinná od 1. 1. 2010 přinesla zjednodušení, kdy právě úkolem PMS je vhodný výběr práce a místa s ohledem na profesi, znalosti a dovednosti odsouzeného. Probační úředník také zajišťuje projednání podmínek výkonu trestu a souhlas odsouzeného. Následně po nařízení výkonu soudem je právě také probační úředním pověřen kontrolou výkonu trestu. Není však v jeho možnostech, aby byl přítomen při samotném výkonu a proto se spoléhá na informace předané od subjektu, u něhož je TOPP prováděn. Zde je důležitá velmi dobrá spolupráce s obcí či jinou institucí, kde je právě trest vykonáván. Předávání informací o výkonu trestu musí být co nejrychlejší, aby probační úředník mohl včas informovat soud o porušování výkonu trestu.⁷⁹⁾ A zde je podstatné, aby při dojednávání podmínek byl sepsán zápis o tom, jaké informace probační úředník odsouzenému poskytl. To z důvodu, aby si je odsouzený nevykládal jinak a nespороval tak projednání podmínek. Tento záznam by měl obsahovat harmonogram práce, výpis předaných pomůcek, ale i následky neplnění výkonu trestu. Určitě by měl následně obsahovat i informaci o proškolení odsouzeného ohledně bezpečnosti práce. To vše by měly potvrzovat podpisy všech tří stran. Subjektu, kde je výkon TOPP realizován, odsouzeného a pracovníka PMS.

Na bezpečnost práce je kladen velký důraz, proto proškolením odsouzeného se předchází škodám na zdraví, majetku a životním prostředí. Bezpečnost práce odsouzeného upravuje zákoník práce č. 262/2006 Sb., hlava 5. a další je zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví. Je nutné dbát na hygienické a pracovní podmínky, ochranu před hlukem a vibracemi a zvolit vhodnou kategorii práce s ohledem na způsobilost a schopnosti odsouzených. K těm je potřeba přistupovat jako k běžným zaměstnancům, a proto je důležité poskytnout jim i běžné vybavení, jako je pracovní oděv, rukavice a jiné potřebné pomůcky. Vždy je lepší úrazům a škodám předcházet a zaměřit se důslednou

⁷⁹⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 318 – 322.

prevenci, než následně řešit škody a úrazy.⁸⁰⁾ I přesto zmiňuji novou úpravu odpovědnosti za škodu, nově náhradu majetkové a nemajetkové ujmy, kterou řeší Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v § 2894 až § 2971. Aby nedocházelo k jeho používání a obavám ze strany subjektů, PMS ČR zpracovává v případě zájmu manuál sloužící k lepší orientaci v oblasti bezpečnosti právě partnerským subjektům pod názvem Doporučení k zajištění bezpečnosti a ochrany při práci osobám odsouzeným k výkonu OPP. Pro případný úraz jsou zde krok po kroku podrobné informace, jak postupovat.⁸¹⁾

3.2 Odklad a přerušení, upuštění a přeměna výkonu trestu

Podmínky pro odklad a přerušení jsou poměrně shodné, až na jeden speciální důvod u odložení a ten specifikuje § 339 odst. 3 TR. Tímto důvodem odložení, které je možné nejdéle na tři měsíce může být příprava na maturitní zkoušku, nebo neodkladná pracovní cesta odsouzeného do zahraničí. Po odpadnutí důvodů předseda senátu odklad odvolá a tato doba se nezapočítává do lhůty pro výkon trestu. Dalšími důvody pro odklad a přerušení je:

- přechodné zhoršení zdravotního stavu – není určena doba odkladu
- povolání k výkonu vojenské služby – není určena doba odkladu
- těhotenství či péče o novorozené dítě – odklad či přerušení až na 1 rok⁸²⁾

Upuštění od výkonu TOPP nebo jeho zbytku rozhoduje předseda senátu dle § 340a v důsledku změny zdravotního stavu odsouzeného, který je dlouhodobě neschopen trest vykonávat. Předseda senátu rozhoduje i o přeměně TOPP na trest domácího vězení,

⁸⁰⁾ KNAPPOVÁ, M. – ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – A KOLEKTIV. *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: Závazkové právo*. Praha: Aspi, a. s., 2005. ISBN 80-7357-128-5 (soubor), ISBN 80-7357-131-5 (4. vydání). s. 401-402.

⁸¹⁾ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Doporučení k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám, odsouzeným k výkonu obecně prospěšných prací*. s. 3.

⁸²⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 322 – 323.

peněžitý trest nebo trest odnětí svobody a to bez zbytečného odkladu. To se děje na návrh probačního úředníka nebo návrh úřadu či instituce, u nichž jsou práce vykonávány a to prostřednictvím probačního úředníka. Následně pak předseda senátu vyrozumí PMS, kde byl trest vykonáván. Přeměna trestu je vždy závislá na tom, zda odsouzený v době výkonu trestu vedl řádný život a jakým způsobem porušoval výkon trestu. K přeměně trestu tedy může dojít například z důvodů jako je vyhýbání se nástupu výkonu trestu, porušení sjednaných podmínek bez vážného důvodu a maření výkonu trestu. V okamžiku, kdy dojde k výše uvedeným důvodům, znamená to, že odsouzený si nevážil privilegia v podobě alternativního trestání a tím je vůči němu postupováno důrazně.

Obecně prospěšné práce lze přeměnit maximálně na 300 dnů dle výměry 300 hodin. Jde o počet dnů, které odsouzený neodpracoval, nebo od kdy zavinil příčinu k přeměně trestu. Co se týká přeměny TOPP na trest odnětí svobody, rozhoduje soud i o zařazení odsouzeného do konkrétního typu věznice. Jedná se o nejtvrďší sankci přeměny za nerespektování alternativy.

Další dvě přeměny TOPP zavedly novely a to zákon č. 330/2011 Sb. o přeměně TOPP na trest domácího vězení a zákon č. 390/2012 Sb. o přeměně TOPP na peněžitý trest. Jednalo se o snahu omezit zatížení věznic a krátkodobé uvěznění pachatelů. Podmínky přeměny určuje TZ s tím, že každá započatá nevykonaná hodina TOPP se počítá za jeden den domácího vězení s maximální výměrou 300 dní. Co se týká přepočtu přeměny na peněžitý trest, soud přihlíží k majetkovým poměrům pachatele. Zde je určitá pochybnost, že tato přeměna je tvrdším postihem, protože zákon přesně nespecifikuje v jakém poměru má přeměna proběhnout. Soud zde musí ještě rozhodnout i o náhradním trestu pro případ, že by nebyl peněžitý trest vykonán. Proto je tato přeměna velmi sporně. Proti výše uvedeným rozhodnutím je přípustná stížnost mající odkladný účinek.

Významnou změnu týkající se úpravy OPP přinesl § 65 odst. 3 TZ, kdy soud může výjimečně ponechat TOPP, nebo jej následně i prodloužit a to až o 6 měsíců. V rámci tohoto rozhodnutí může soud stanovit probační dohled, nebo dosud neuložená omezení či výchovná opatření a to dle zákona.⁸³⁾

⁸³⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 307 – 317.

3.3 Uplatnění trestu obecně prospěšných prací v praxi

Ukládání trestu neslo s sebou od samotného začátku značné problémy. Vše souviselo nejen s negativním pohledem na ty, kteří trest vykonávali, ale i s přístupem odsouzených. Proto je dnes kladen důraz na souhlas nejen výkonem trestu, ale i s místem, kde bude trest vykonáván. Pro některé odsouzené by mohlo být vykonávání trestu velmi ponižující. Proto je velmi zásadní i spolupráce s Probační a mediační službou, která může některé tyto překážky výkonu včas objevit.⁸⁴⁾

Současný TZ mnohem přesněji vymezuje cílovou skupinu pachatelů a ve spolupráci s PMS zamezuje ukládání trestu recidivistům a těm, u kterých je předpoklad k porušení výkonu trestu. K lepšímu uplatnění TOPP v praxi a ke zvýšení vykonatelnosti jistě pomůže i celostátní elektronický webový katalog požadavků vypracovávaný Probační a mediační službou ČR, který budou mít možnost využívat soudci a vyšší soudní úředníci.⁸⁵⁾

V současnosti je trest obecně prospěšných prací velmi dobře propracován a ohledně jeho výkonu existuje velké množství propagačních materiálů a větší informovanost veřejnosti. Probační a mediační služba má propracovaný plán, který naplňuje díky proškoleným probačním pracovníkům. Nepřehlédnutelný je i větší veřejný zájem na realizování trestu. Vždyť náklady na odsouzeného ve věznici se pohybují přibližně kolem 1300,- Kč na jeden jediný den. Trest obecně prospěšných prací tak nezatěžuje stát tak vysokými náklady. Naopak přináší státu prospěch díky vykonané práci zdarma a odsouzenému nabízí mírnější alternativu potrestání. A co je pro odsouzeného motivací, že po výkonu obecně prospěšných prací dochází k zaházení trestu v podobě výmazu z trestního rejstříku.⁸⁶⁾ Na stránkách Ministerstva spravedlnosti můžeme zaznamenat nárůst využívání trestu obecně prospěšných prací a to je pro tuto alternativu velmi pozitivní. Pro srovnání jsem použila rok 1996, kdy nabyl účinnost zákon č. 152/1995 Sb. a pak náhodně vybrané roky.

⁸⁴⁾ PŘESLIČKOVÁ, H. – GAJDOŠ, R. – KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha, Český helsinský výbor, 2003. ISBN 80-86436-14-4. s. 17.

⁸⁵⁾ ¹⁰¹⁾ <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html> ze dne 15. 11. 2014.

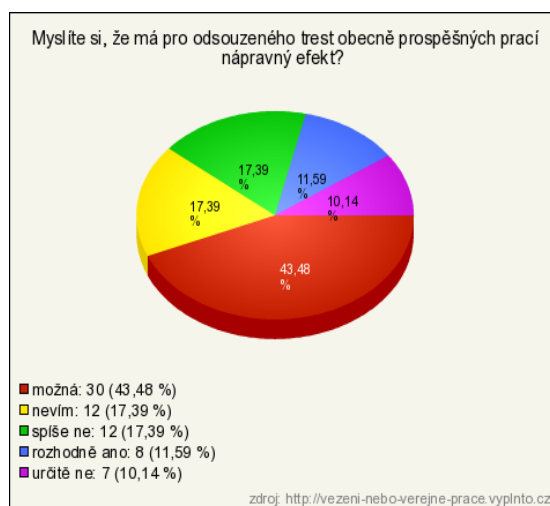
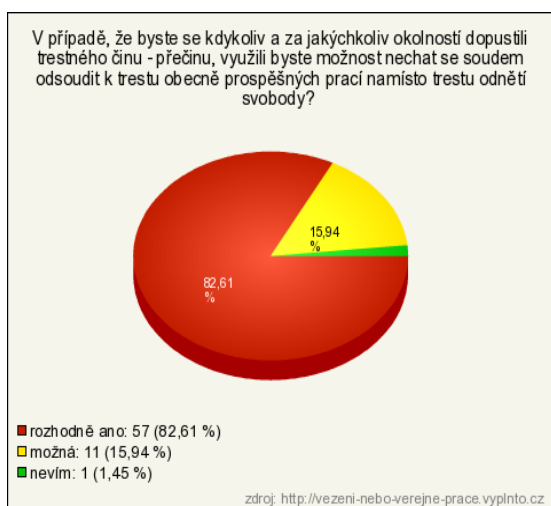
⁸⁶⁾ <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/> ze dne 15. 11. 2014.

Rok	1996	2000	2003	2006	2009	2014
Počet TOPP	725	7078	13592	11787	11804	8379

Tabulka č. 6. ⁸⁷⁾

A jak na trest obecně prospěšných prací nahlíží veřejnost, jsem níže využila nejen webového dotazníku z února 2010, ale chtěla jsem vědět, zda se za čtyři roky změnil názor, a proto jsem vyrazila do ulic a zrealizovala anketu se stejně položenými otázkami. Oslovila jsem stejný počet osob různě po ulicích hlavního města Prahy. Po čtyřech letech by místo odnětí svobody TOPP využilo 59 osob, 5 možná, 4 nevědělo a 1 by trest nevyužil. Zda má TOPP nápravný efekt byly odpovědi následující. Možná odpovědělo 20 osob, nevědělo 18, spíše ne bylo přesvědčeno 16, pro rozhodně ano byly 4 osoby a pro určitě ne 11 dotázaných.

Snažila jsem se nalézt nějakou rovnici odpovědí, ale dle mého názoru mají lidé strach z uvěznění, a proto by trest využilo tak vysoký počet osob dotázaných. Přesto se v závěru domnívají, že trest většinou nemá až tak velký nápravný efekt. Možná proto, že pár oslovených se již stalo obětí TČ, a proto by pro některé pachatele požadovali přísnější alternativu.

88)

⁸⁷⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145> ze dne 14. 11.2014 a <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html> ze dne 15.6.2015

⁸⁸⁾ <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/vezeni-nebo-verejne-prace/> ze dne 15. 11.2014.

S ohledem na výše uvedené, že mě zajímal výkon trestu po České republice a následně i ve hlavním městě Praze. Oslovila jsem proto 10 různých měst a některé Městské části Prahy. Velmi mě překvapil počet odpovědí. Města na mou žádost téměř nereagovala a z dotázaných zaslaly odpovědi pouze tři, a to Plzeň, Most a Městská část Praha 1. Dle informací většina měst a obcí již tuto problematiku neřeší a proto se nedá dle tohoto výsledku až tak hodnotit odpovědi. Přesto bych ráda uvedla ve své práci informace z Městské části Praha 1. Tímto jim také velmi děkuji za podrobné vyplnění a ochotu spolupracovat. Velmi mě zaujala především první odpověď, ze které je zcela zřejmé, že počet osob vykonávající obecně prospěšné práce velmi poklesl. V roce 2010 bylo ve výkonu trestu při Městské části Praha 1, 26 osob, v roce 2011 byl počet 25. V roce 2012 došlo k velkému poklesu na 8 osob a v roce 2014 to byl již jeden odsouzený. To považuji za velmi zajímavé zjištění. Už jen proto, že běžně je prezentován zvýšený nárůst osob vykonávající tento trest. Pravděpodobně výkon neprobíhá při městech, ale v různých neziskových organizacích. Přesto Městská část Prahy 1 potvrzuje v dotazníku, že osoby ve výkonu trestu byly a jsou přínosem pro město. Určitě by tedy města výkon trestu obecně prospěšných prací využila ve prospěch. Škoda jen, že osob ve výkonu pracujících pod městy není mnoho. Možná je chybou právě to, že osoby ve výkonu trestu nejsou spolehlivým pracovníkem a jejich kontrola výkonu byla pro většinu měst problematická.

4 Domácí vězení jako významný institut trestního práva

Myšlenka omezení svobodně se pohybovat je opravdu velmi stará. Z historie můžeme najít řadu osobností, které byli takto omezeni. Buď z důvodu politického či společenského byli jednoduše nepohodlní a nebylo jim tedy dovoleno se ukazovat na veřejnosti. Asi nejznámější uvězněným doma byl v roce 1633 Galileo Galilei, Napoleon Bonaparte na ostrově Svaté Heleny. U nás byly náznaky domácího vězení použity na kardinála Josefa Berana.

Současná právní úprava je zcela odlišná od historických příkladů. Je spojena s normálním společenským životem, plněním různých povinností a tím nedochází ke ztrátám rodinných vazeb. Pouze je zde nutné strpět kontroly pracovníka Probační mediační služby. Ve světě je nejvíce použito jako náhrada trestu odnětí svobody nebo při podmíněném propuštění, také jako náhrada za vazbu či společně s podmíněným odsouzením a minimálně jako samostatný trest. Ve většině zemí vznikal trest jako potřeba z důvodu přeplněných věznic a levnější varianty potrestání pachatele. S tím je propojen i elektronický monitoring osob především radiofrekvenční technologií, sledování pomocí GPS, hlasové a dálkové ověřování alkoholu.⁸⁹⁾

Tomuto způsobu sledování předcházela kontrola přes pevnou telefonní linku, kde však byla potřebná dobrá znalost hlasového projevu odsouzených. A to bylo hlavním důvodem, proč se od tohoto způsobu upustilo. Proto se postupně přešlo na formu elektronického náramku spojeného se zařízením, umístěným v bytě odsouzeného, nebo formou vysílačky umístěné na těle. Satelitní sledování není tolik rozšířené a většinou se využívá sledování pomocí plastového pásku s elektrickým obvodem, připevněném na kotníku nohy, jehož součástí jsou náramkové hodinky neustále vysílající signál řídicí jednotce s vysílačkou umístěné v bytě odsouzeného. Tato vysílačka, v pravidelných, několikaminutových intervalech předává informace do počítače kontrolního střediska. Při přerušení spojení vysílá středisko terénního pracovníka. Je-li příčinou chování odsouzeného, pracovník následně informuje probačního úředníka, nebo soud. Proto od porušení až po nařízení náhradního trestu výkonu odnětí svobody uplyne jen pár hodin. To velmi zvyšuje účinnost trestu domácího vězení.

⁸⁹⁾ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2. s. 149 – 159.

Elektronické sledování odsouzených bylo jako takové zahájeno v 80. letech v USA a v současné době je používáno ve více jak desítky dalších evropských zemí. Nejvíce rozšířené je v Anglii a Walesu.⁹⁰⁾ V různých podobách se s ním můžeme setkat také ve Francii, Belgii, Nizozemí, Švédsku, Německu a Švýcarsku. Ve většině zemí se však tento institut s pomocí elektronického monitoringu neuplatňuje jako alternativní trest tak jako u nás, ale v případech podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁹¹⁾ V Německu a Švýcarsku probíhají experimenty zaměřené na elektronicky sledované osoby ve výkonu trestu domácího vězení a s tím i přicházejí diskuze o etické stránce tohoto monitorování. Vzniká zde obava, aby soudy nepoužívaly tento alternativní trest jako alternativu k podmíněnému trestu odnětí svobody. I tak průzkumy v těchto zemích přinášejí pozitivní reakce a dokonce se hovoří i o zlepšení partnerského soužití v průběhu výkonu trestu. Zajímavostí je, že většina odsouzených výkon trestu tají před svými známými a širší veřejností. Očekávají jejich negativní reakce a tak o trestu mlčí. Ve Švédsku je trest domácího vězení využíván jako náhrada krátkého trestu do tří měsíců odnětí svobody a je zde nutný souhlas jak odsouzeného, tak i dospělých v jeho domácnosti. Dalo by se však říci, že ve většině evropských zemí je možné trest nařídít bez souhlasu odsouzeného i jeho členů v domácnosti. Hlavní motivací je totiž myšlenka vyhnout se uvěznění a tím spojené újmy jak pro samotného odsouzeného, tak i pro jeho rodinu. Je zde kladen velký důraz na správnou informovanost odsouzeného.⁹²⁾

Co se týká zavedení trestu domácího vězení u nás, musím zmínit nejprve zákon 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Mimo vězení prvního stupně (zavření ve věznici bez želez se stravou z vlastních prostředků, nebo od svých příbuzných) a vězení druhého stupně (zákaz s někým hovořit a setkávat bez přítomnosti dozorce), nalezneme § 246 o domácím vězení. Odsouzený se nesměl pod žádnou záminkou vzdálit z domu, kde bydlel. V opačném případě by musel nastoupit trest ve veřejné věznici. Tento druh trestu byl ukládán jako potrestání pro ty, kteří měli doposud bezúhonnou pověst a jejich uvěznění ve veřejné věznici by mohlo ohrozit jejich obchod, úřad či výdělek.⁹³⁾

⁹⁰⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 409-410.

⁹¹⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 331.

⁹²⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6368&d=338780> ze dne 21. 11. 2014.

⁹³⁾ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> ze dne 16. 11. 2014.

A právě výše uvedené nás může přivádět k myšlence, že již v roce 1852 fungovala v zákoně alternativa k uvěznění a tím tento trest jistě byl. Umožňoval totiž zachování pracovních a rodinných vazeb a možnost zachování příjmu. A to je vlastně myšlenkou i nynější varianty trestu domácího vězení s tím, že je zde zdůrazněno hledisko finanční. Úspora ze státního rozpočtu věnovaná právě na uvězněné pachatele není zanedbatelná, proto se od nově zavedené alternativy očekává snížení státních nákladů.

I přesto, že se jedná o alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody u nás v účinnosti od 1. 1. 2010, můžeme tento trest stále považovat jako nový a stále plný vylepšování a úprav. Jeden z důvodů proč je tomuto trestu věnovaná stále pozornost je i fakt, že se jedná o trest zachovávající pozitivní rodinné vazby a finančně by neměl být tak náročný jako výkon trestu odnětí svobody.⁹⁴⁾

V případě zavedení elektronických kontrol, bude jistě zajímavé sledovat další změny a úpravy výkonu tohoto trestu. Vše ukáže až praxe a zkušenosti přímo z ní. Zavedení nových systémů sebou přinese i jiné formy kontrol a přístupů k odsouzeným. To, co zůstane neměnné a zásadní je myšlenka tohoto trestu. Domácí vězení i teď s pomocí spolupráce PMS dává odsouzenému šanci naučit se pravidelnému dennímu režimu řádného života nikoliv v nápravném zařízení, ale přímo doma v jeho vlastním prostředí. Odsouzený má tak možnost zhodnotit znovu své jednání v domácím prostředí a uvědomit si bez jakéhokoliv odloučení od rodiny a nejbližších, že společnost odmítá jeho dosavadní způsob života. Domácí vězení jako jeden z alternativních trestů dává pachateli možnost, aby svůj způsob života radikálně změnil a to pro něj v těch nejlepších podmínkách a to doma. S ohledem na umístění trestu domácího vězení v zákoně, hned za trestem odnětí svobody, je považován jako jeden z nepřísrnějších alternativních trestů. Přesto je tento trest vnímán jako sankce, která může šetrně a efektivně ovlivňovat chování odsouzeného. Některé názory hovoří v souvislosti s tímto trestem o léčebné terapii vedoucí k nápravě odsouzeného.⁹⁵⁾

⁹⁴⁾ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9. s. 406.

⁹⁵⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6368&d=338780> ze dne 21. 11. 2014.

4.1 Platná právní úprava trestu a povinnosti odsouzeného

Podobně jako u TOPP je i trest domácího vězení vázán stejnou skupinou deliktů. Pachatel musí být odsouzen za jakýkoliv nedbalostní trestný čin (přečin), nebo za úmyslný trestný čin, kde hranice trestní sazby trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let. Soud může pachateli uložit tento trest až na dva roky a před uložením trestu přihlíží k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele, kdy se má za to, že uložení tohoto trestu postačí k nápravě pachatele. Všechny tyto otázky jsou důležité i pro rozhodnutí, zda uložit trest domácího vězení zcela samostatně, nebo současně s jiným trestem. Často se s ním můžeme setkat společně s trestem zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Zásadní podmínkou při ukládání tohoto trestu je písemný slib pachatele, že nebude výkon trestu narušovat, bude se ve stanovenou dobu zdržovat v místě určeného obydlí a poskytne potřebnou součinnost při kontrolách trestu. Tento písemný souhlas uzákoněný v novele 306/2009 Sb. zajišťuje jeho bezproblémový výkon a proto není možné trest ukládat proti vůli pachatele. Další novela zákona č. 330/2011 Sb., která konkretizuje porušení písemného souhlasu a podmínek umožnila okamžitý postih odsouzeného přeměnou trestu. Místo určené jako obydlí může být nejen dům, dvůr a zahrada, byt, ale i ubytovna. Pro tyto účely byla významná další novela TZ č.193/2012 Sb., která ukládá samosoudci povinnost vyžádat si zprávu PMS o možnostech výkonu trestu odsouzených a jejich postoji k výkonu trestu. Tím by se měla zamezit ukládání trestu nevhodným osobám.

Při stanovení doby, po kterou by se měl odsouzený zdržovat ve svém obydlí, se přihlíží zejména k jeho pracovní době a k intervalu potřebného k dopravě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k potřebě vyřizování si nezbytných osobních a rodinných potřeb a záležitostí, k poskytnutí zdravotní péče, k studijním záležitostem a k rekvalifikačním kurzům. Povoleny mohou být i návštěvy pravidelných bohoslužeb a závažné rodinné okolnosti jako je svatba, pohřeb, návštěva rodinného příslušníka v nemocnici. Škoda jen, že není přesně dáno, po jaký časový interval se musí pachatel zdržet ve svém obydlí. To není ze zákona zřejmé, a tak s ohledem na výše uvedené, můžeme pouze u každého jednotlivce čas domácího vězení pouze odhadovat. Mezi další povinnosti, které může soud pachateli uložit je náhrada škody, nebo odčinění nemajetkové újmy, která byla způsobena jeho trestnou činností. Také se může jednat o vydání bezdůvodného obohacení. Jak jsem již zmínila výše, soud může k trestu uložit i různá omezení a opatření daná zákonem.

Zajímavostí je, že zákon pachateli odsouzenému k trestu domácího vězení neukládá, aby vedl řádný život jako je to u jiných trestu. Možná proto, že uložením alternativy k trestu odnětí svobody, působí ze strany státu jako projevení důvěry, že se pachatel polepší. Tento druh trestu stačí k jeho potrestání a k tomu, aby řádný život vedl. Vždyť úspěšný výkon trestu je podmíněn vedením řádného života.

Trest domácího vězení je možné uložit i mladistvým, ale jako trestní opatření dle zákona 218/2003 Sb., podle § 24 odst.1 písm. g, a za podmínek daných § 25 a § 26 odst. 2. A v tomto okamžiku je důležitá práce pracovníka probační a mediační služby, který dle zjištění všech okolností posoudí, zda je tento trest pro mladistvého pachatele vhodný či ne. Soud může uložit některá zákonem daná výchovná opatření a přiměřená omezení či povinnosti. U těchto pachatelů je vhodný i dohled probačního úředníka.⁹⁶⁾

A právě probační úředník hraje v dnešním ukládání tohoto trestu nenahraditelnou funkci. Je potřeba zmínit, že poskytuje pro rozhodnutí soudu své doporučení, zda je pachatel vhodnou osobou pro výkon trestu. V materiálech Nejvyššího státního zastupitelství se uvádí, že zhruba přes 60 % trestů domácího vězení bylo uloženo právě na návrh PMS. Evidována je široká škála trestných činů, za které je trest domácího vězení soudy ukládán. Proto níže zmíním v pořadí dle četnosti uložení některé z nich:

- Maření výkonu úředního rozhodnutí § 337
- Krádež § 205
- Výtržnictví § 358
- Ohrožení pod vlivem návykové látky § 274

Pak následují další jako ublížení na zdraví, omezování osobní svobody, porušování domovní svobody, pohlavní zneužití, zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy dítěte a nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy. Je potřeba zmínit, že trest domácího vězení je v současné době využíván poměrně v malé míře. Důvodem je nemožnost využívat elektronický monitoring ke kontrole výkonu. Z tohoto důvodu možná v současné době soudy ukládají více TOPP. Prognózy odborníků jsou ale dosti podobné. V okamžiku, kdy dojde ke změně, bude trest domácího vězení nahrazovat jiné alternativní tresty.⁹⁷⁾

⁹⁶⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 333 – 352.

⁹⁷⁾ ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. 2013. Informace získané z Nejvyššího státního zastupitelství Brno - poskytovatel Růžička, M. ze 16. 3. 2014.

4.2 Výkon trestu, odklad, přeměna, přerušeni, změna a upuštění od něj

Po nabytí vykonatelnosti rozhodnutí rozsudku či trestního příkazu, kterým byl uložen trest domácího vězení, nařídí předseda senátu dle § 334a TŘ jeho výkon. Standardně tak činí do 14 dní od nabytí vykonatelnosti. Nařízení pak zasílá odsouzenému a příslušnému středisku PMS. V nařízení je uveden počátek výkonu a místo výkonu trestu. Následně je velmi důležitá součinnost PMS, státních orgánů a dalších institucí, které ve spolupráci tvoří celek ke zdárnému průběhu výkonu trestu domácího vězení. Spolupráce probíhá dle zákona č.257/2009 Sb., zákona č. 141/1961 Sb., zákona 40/2009 Sb. a zákona 218/2003 Sb. a dalších vyhlášek a zákonů.

V případě, že by odsouzený nedodržel soudem stanovené podmínky výkonu, nebo přiměřená omezení a povinnosti, musí být toto bezodkladně soudu sděleno. Ten následně postupuje dle výše uvedených zákonů. Zákon počítá i s variantou, že se odsouzený výkonu trestu domácího vězení může záměrně vyhýbat. Pro tyto případy je možné, aby soud tento trest přeměnil na trest odnětí svobody, kdy každý nevykonaný započatý den je přepočten na den odnětí svobody.

Přerušit nebo odložit výkon trestu domácího vězení může předseda senátu z důvodů uvedených v § 334d odst.1 TŘ. Patří sem dlouhotrvající zdravotní obtíže vyžadující hospitalizaci, služební cesta odsouzeného. Jakmile tyto důvody pominou, předseda senátu odklad či přerušeni odvolá.

Na návrh odsouzeného či probačního úředníka může soud rozhodovat i o změně v trestu domácího vězení. Změna se může týkat například změny místa výkonu s ohledem na ukončení nájemní smlouvy, nebo změny pracoviště odsouzeného. S tím může souviset změna doby, kterou odsouzený potřebuje k dopravě do zaměstnání a zpět. Další změna se může týkat změny některých výchovných opatření a dalších povinností. Všechny změny však nesmí být v neprospěch odsouzeného. O změně trestu domácího vězení musí bez odkladu předseda senátu rozhodovat v případě vykazání odsouzeného ze společného obydlí. Proti těmto rozhodnutím je možná stížnost, která má dokladný účinek.

Pouze ve třech případech může soud upustit od výkonu trestu domácího vězení nebo od jeho zbytku. Buď z důvodu vydání do ciziny, nebo vyhoštění a také z důvodu onemocnění nevléčitelnou, životu nebezpečnou nemocí a to dle § 334 TŘ.⁹⁸⁾

S ohledem na výše uvedené jsou velmi důležitá rozhodnutí soudu, kterým pachatelům se trest domácího vězení bude ukládat. Správné zhodnocení situace probačním úředníkem může často předejít různým problémům, které pak ve výkonu trestu mohou nastat. Proto mezi důvody nedoporučení trestu pro určitého pachatele můžeme zařadit například to, že nespolupracuje a staví se k trestu negativně, má nevhodné rodinné prostředí a bydliště, nevhodné pracoviště, špatnou finanční situaci, nebo je trest domácího vězení pro pachatele příliš tvrdý. Co se týká mladistvých pachatelů, využívá soud výchovného působení rodiny, školy a dalších subjektů a organizací.

Velkou roli zde hraje práce PMS, která za celých pět let existence trestu zpracovala něco přes 2 500 stanovisek o vhodnosti uložení trestu domácího vězení, nebo tak zvaně institutů předběžného šetření. Necelých sto jedna těchto stanovisek se týkalo mladistvých. Nejvíce těchto šetření probíhalo v Severomoravském a Jihomoravském kraji. Největší počet uložených trestů domácího vězení byl zaznamenán v roce 2012. Od roku 2010 bylo z celkového počtu vypracovaných stanovisek, uložena necelá polovina trestů domácího vězení. Je zaznamenán snížený podíl uložených trestů bez stanoviska PMS. S ohledem na tento výsledek mají i soudci větší důvěru k uložení trestu na základě předběžného šetření. S tím pak souvisí i důvěra k úspěšnému výkonu trestu. Celkově to přináší větší důvěru i k práci pracovníků PMS. Soudce pak může uložit trest trestním příkazem, protože předběžné šetření mu toto usnadňuje. Díky výše uvedenému dochází ke sblížení názorů samotných soudů a zástupců PMS.⁹⁹⁾

Jak tato spolupráce bude pokračovat se zavedením elektronického monitorování odsouzených, můžeme pouze odhadovat. Jisté je, že PMS za posledních pět let získala mnoho zkušeností díky předběžným šetřením a kontrolám, které jsou v současné době v její kompetenci.

⁹⁸⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 353 a 358 – 360.

⁹⁹⁾ https://www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf ze dne 22. 11. 2014.

4.2.1 Kontrola odsouzených ve spolupráci s Probační a mediační službou

Podobně jako i u jiných alternativních trestů, je kontrola trestu domácího vězení je úkolem PMS. Již výše jsem zmínila dva přístupy a to pomocí elektronického monitoringu a pomocí namátkových kontrol. V současné době u nás probíhá dle vyhlášky č. 456/2009 Sb. prostřednictvím namátkových kontrol, kdy je probačnímu úředníkovi umožněn přístup ke kontrole. Ten se prokazuje služebním průkazem PMS a vždy kontroluje totožnost odsouzeného. Samotná kontrola odsouzených spočívá nejen v kontrolách, ale i ve vedení dokumentace a ve vyhodnocování plnění soudem stanovených omezení a povinností. Dle výše uvedené vyhlášky sem patří i prověření, zda odsouzený nahrazuje způsobenou škodu, nebo z jakého důvodu porušil podmínky trestu. Jako další je informování soudu o porušení či neplnění uložených omezení a povinností. Probační úředník o každé kontrole a osobním jednání s odsouzeným pořídí písemný záznam, který následně založí do dokumentace každé jednotlivé kontrolované osoby ve výkonu trestu. Úkolem úředníka PMS je zaslat soudu zprávu, která slouží soudu jako podklad k rozhodnutí o povinnosti odsouzeného hradit náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení. Způsob a denní sazbu těchto nákladů upravuje vyhláška č. 458/2009 Sb., kdy denní sazba za každý kalendářní den činí 50,- Kč. Soudem vymezenou částku je odsouzený povinen uhradit na účet soudu do 30 dnů ode dne doručení. Soud v tomto případě postupuje dle zákona a přihlíží i k délce uloženého trestu a může odsouzeného vyzvat k úhradě i po vykonání jen určité části trestu.

V budoucnu se však počítá s formou elektronického kontrolního systému, který nemusí být v kompetenci Policie ČR ani PMS. Důvodem jsou určité limity PMS, která díky zvýšenému počtu ukládaných trestů není schopna kontrolu zabezpečit tak, aby to nepředstavovalo nárůst počtu dalších probačních úředníků. Proto by se v této situaci mohlo hovořit o tom, že by musel mít odsouzený smůlu, kdyby byl přistižen při porušování výkonu trestu. A tak se stále čeká na schválení ministerstvem spravedlnosti, které má se zavedením nové alternativy poměrný skluz. Škoda jen, že tento nový institut nebyl podobně jako v jiných zemích nejprve testován a pak uváděn v účinnost. Bylo by to jistě přínosné. Až v červenci 2012 byl tento elektronický monitoring vyzkoušen na 43 dobrovolnících z řad odsouzených a na 4 úřednících PMS. V průběhu bylo 5 odsouzených vyloučeno a po ukončení experimentu v listopadu 2012 došlo k závěru, že tento způsob kontroly je mimořádně významný pro celkovou efektivitu. Proto bylo

doporučeno zakoupení 500 až 2000 zařízení. V únoru 2013 tak byla zveřejněna zakázka na dodávku a zajištění monitoringu ve výši 229 500 000,- Kč. Jenže díky amnestii prezidenta ČR v lednu 2013 došlo ke snížení osob ve výkonu trestu domácího vězení na 99. Investice se nezdála být adekvátní k dané situaci, a proto byla veřejná zakázka následně zrušena. Do dnešního dne tak nemá ČR tento způsob kontrol zavedený. Vzniká proto otázka, zda je při současné možnosti kontroly vůbec vhodné využití trestu.¹⁰⁰⁾

Ráda bych zmínila například Nizozemí, kde byl trest domácího vězení spojený s elektronickou kontrolou nejprve experimentálně zkoušen a pak po vyhodnocení realizován. Do tohoto experimentu byli zařazeni odsouzení po vykonání více než poloviny trestu a odsouzení k odnětí svobody maximálně na půl roku. Důvodem bylo vyzkoušet chování všech výše uvedených mimo věznic. Jak 48 odsouzených, tak i jejich 21 spolubydlících souhlasně konstatovali omezení osobní svobody, které vyžaduje velkou dávku disciplíny a odpovědnosti. Dokonce většina spolubydlících uváděla určitý nepříjemný pocit v okamžiku, kdy odcházeli z domova a odsouzený nemohl jít s nimi. Týkalo se to například setkání s přáteli, nákupů a různých společenských forem zábavy, jako například filmová a divadelní představení, výstavy, plesy a podobně. Domácí vězení tak bylo hodnoceno jako přísný alternativní trest, který výrazně omezuje nejen osobní svobodu odsouzeného, ale zasahuje i do soukromí jeho nejbližších. Kontrola jak formou elektronickou, nebo osobní díky pracovníkům PMS, by nikdy neměla být vykonávána nepřiměřeným obtěžováním (například bylo doporučeno nebudit celou domácnost uprostřed noci). I z důvodu výše uvedených informací je dle Listiny základních práv a svobod člověka čl. 4, kontrolování odsouzených pomocí nesnímatelných elektronických náramků přiměřenou variantou. Přesto všechno je však nutné počítat s tím, že stejně jako i jiné alternativní tresty, je i trest domácího vězení zásahem do života nejen odsouzeného, ale i jeho okolí. A tady můžeme cítit sílu uvědomění si svého chování a snažit se o nápravu. Už jen z toho důvodu, aby mé chování potažmo neubližovalo i mým nejbližším.¹⁰¹⁾

¹⁰⁰⁾ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9. s. 354 – 358.

¹⁰¹⁾ Informace získané z Nejvyššího státního zastupitelství Brno - poskytovatel Růžička, M. ze 16. 3. 2014.

4.3 Domácí vězení a veřejnost

S ohledem na velkou kriminalitu doprovázelo zavádění nové alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nemalé rozčarování veřejnosti. Byla zde obava nejen důsledného dodržování výkonu trestu, ale především z toho, aby nebyl trest ukládán recidivistům, kteří by výkon trestu domácího vězení jen těžko dodržovali. Nedůvěra v ukládání trestu byla i ze strany soudců. Někteří z nich stále upřednostňují tresty, se kterými již mají zkušenosti a jejichž výkon plnění je lépe kontrolovatelný. A to je nejvíce uváděný důvod bránící využívat této alternativy ve větším rozsahu.

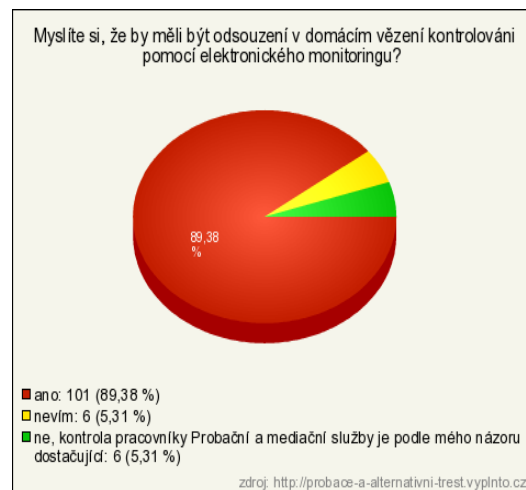
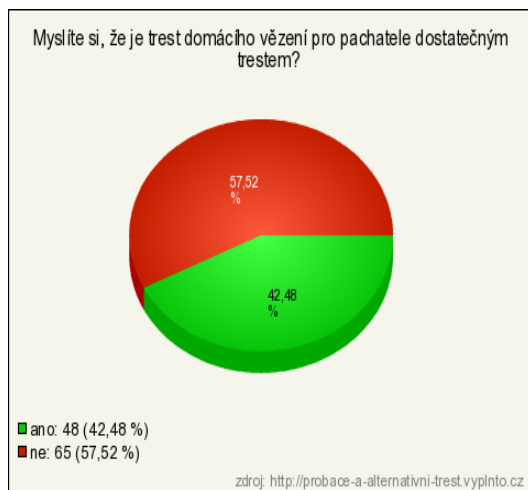
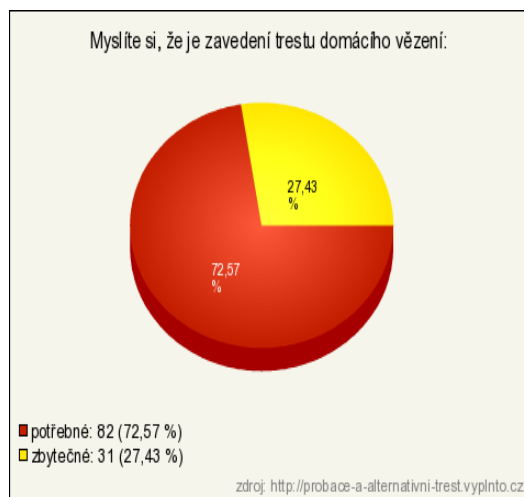
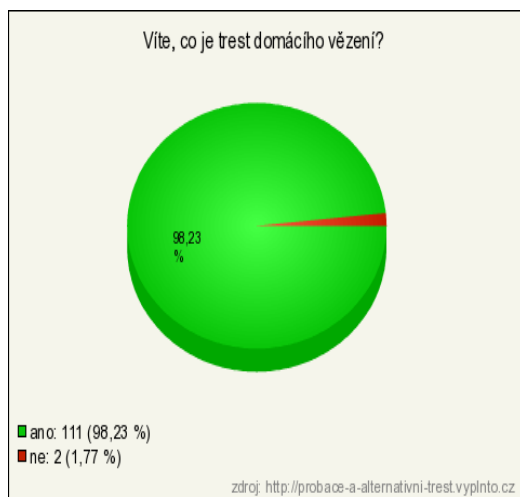
Přesto, že v současné době u nás probíhá výkon trestu ve spolupráci probačních úředníků a tak je celkově kontrola výkonu trestu komplikovanější než v jiných státech Evropy, musíme i tak uznat dobré výsledky, o kterých nás přesvědčují statistiky Probační a mediační služby. Díky této vytrvalé a stále se zdokonalující práci probačních úředníků a díky spolupráci s ostatními zeměmi, které také tento trest realizují ve své trestní politice, můžeme zaznamenat pozitiva i v názorech veřejnosti. Není-li nám jedno za co a za koho se vynakládají finance ze státního rozpočtu, je zcela logické, že varianta levnějšího trestání, je i pro veřejnost přijatelnější.

Vždyť se zavedením elektronického sledování odsouzených se odhaduje částka pro jednoho odsouzeného na jeden den přibližně na 165,- Kč. Vězeňská služby ČR vyčíslila jeden den uvěznění odsouzeného přibližně na 1300,- Kč. Porovnáme-li tyto dvě částky, je zcela logické, že tento trest má v novém trestním zákoníku své místo.¹⁰²⁾

Zajímalo mě, jaký je názor veřejnosti na tuto celkem novou alternativu a zda je účinnost trestu považována za potřebnou. Nejprve jsem využila webovou statistiku z března 2013 a následně jsem si jí porovnala s mojí anketou, která probíhala způsobem osobního kontaktu s oslovenými na ulici hlavního města Prahy. Jediné, co jsem musela změnit, byl počet odpovídajících. Většina z nich neměla zájem komunikovat a tak jsem byla ráda za 60 osob, kteří mi věnovali pár minut. Byla jsem velmi překvapená tím, že osloveným, kteří v Praze pouze pracují a jinak bydlí v menších městech, připadají alternativní tresty velmi mírné a nevidilo by jim zpřísnění potrestání těch, kteří tak vysoká čísla kriminality způsobují. I tak jsou výsledky velmi zajímavé.

¹⁰²⁾ <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6367&d=338796> ze dne 22. 11. 2014.

Porovnáme-li výsledky obou anket, zajímavá je nejen informovanost ohledně trestu domácího vězení, ale i názor občanů, že se jedná v dnešní době o potřebnou alternativu, která bude účinnější se zavedením elektronického monitorování, a která bude zaručovat neustálou kontrolu při výkonu trestu. Při položené otázce, zda je trest dostatečně účinný, nedokázalo poměrně dost lidí odpovědět pro nedostatek informací. Proto by možná uvítali větší informovanost v médiích.

103)

¹⁰³⁾ <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/probae-a-alternativni-trest/> ze dne 15. 11. 2014.

Tabulka č. 7. Níže jsou uvedeny výsledky ankety ze dne 20. až 23. 11. 2014:

Otázka	ANO	Ne	NEVÍM
Víte, co je trest domácího vězení?	56	4	-
Myslíte, že je jeho zavedení potřebné?	49	11	-
Je trest domácí vězení trestem dostatečně účinným?	39	18	2
Myslíte si, že by kontrola měla probíhat pomocí elektronického monitoringu?	48	3	9

Poměrně dost osob oslovených na ulici začalo namítat, že výběr firmy na zabezpečení elektronického monitoringu se velmi prodlužuje. Připadalo jim, že Ministerstvo spravedlnosti nedělá pro výběr maximum. Někteří lidé oslovení v anketě se domnívají, že se opět jedná o rozhazování peněz daňových poplatníků a již dávno mohl systém elektronické kontroly odsouzených dobře fungovat. Já sama jsem zvědava, zda při obhajování mé diplomové práce bude vybrána firma a nebo budou výše uvedené informace stále aktuální. Mě samotnou by zajímalo, kdy tento způsob kontroly začne opravdu v praxi fungovat a jaký přínos to v realizaci tohoto trestu bude mít. Zda právě elektronická kontrola zvýší i čísla v ukládání tohoto trestu soudy.

Závěr

Po opakovaném přečtení celé mé diplomové práce, jsem si uvědomila, jaké jsme já i moje sestra měly štěstí v podobě skvělého rodinného zázemí. Od šesti let jsme hrály na klavír a obden se závodně věnovaly sportu. Já jsem u klavíru vydržela deset let a sportuji dodnes. Od dětství jsme se prostě jen učily, věnovaly koníčkům a sportovaly. Ostatní volné chvílky jsme trávily s rodinou, která sice není moc velká, ale o to víc pro nás všechny vazby byly důležité a přínosné. To vše nás naučilo lásce, pokoře a respektu jednoho k druhému. Také to přineslo jasnou cestu, jak bychom se měly chovat a žít. Nevědomě nás to motivovalo k cílům, které bychom chtěly dosáhnout. Jako by nás to nenásilně směřovalo tam, kde budeme schopni i my vytvářet podobný život i našim dětem. Přemýšlím, že respekt k zákonům tak nějak vyplynul z toho všeho, co jsem vlastně prožívala.

Proto bych viděla největší problém kriminality ve výchově dětí, mládeže a následně ve správné motivaci dospělých. Když nemám správně seřazené životní hodnoty, nemohu je ani já přenášet na ty ostatní. Na své děti, kamarády, spolupracovníky a celé své okolí. Pravdou je, že ale i slušně vychovaný člověk, s dobrými základy z rodiny, může najednou sejít z cesty, nebo se může nechat ovlivnit ostatními, kteří správné hodnoty vštěpované nemají. Někdy se může nechat ovlivnit lákadly současného spotřebního světa. Proto je důležité mít vedle sebe někoho, kdo nám dá šanci naše pochybení napravit. Některým lidem stačí jen negativní zkušenost získaná špatným chováním či rozhodnutím. Špatné svědomí je pro ně tím nejlepším léčitelem. Jiným jen napomenutí nestačí a potřebují mírnější formu potrestání. A na některé je potřeba tvrdší trest. Pro lidi, kteří ani na tento způsob trestání nereagují, nerespektují společenské normy a neustále porušují svým kriminálním životem zákony, pro ty je jediná možnost a tím je uvěznění. Pro recidivisty alternativní tresty nejsou a nemohou být. Ty by měly sloužit pouze těm, kteří si budou takzvané druhé šance vážít a vedení řádného života jsou schopni se naučit. Ať už jim k nápravě pomůže domácí vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, nebo jen zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, nebo jiná alternativa, je to šance, která umožňuje napravit se bez uvěznění mezi osoby, jejichž chování by mohlo člověka ještě více ovlivnit k negativním formám jednání.

S ohledem na trestnou činnost všude kolem nás musí naše společnost hledat pro různé stupně pochybení, různé formy trestání. A v tom spatřuji velmi zásadní význam alternativních trestů.

Svět není jen bílá a černá, není jen „čisté dobro a špinavé zlo“. Svět je různorodý a stejně tak různorodé musí být i hodnocení nás všech při pochybení. Alternativní trestání přináší odlišné přístupy dle závažnosti trestných činů. Přináší pro některé osobnosti pachatelů odlišné přístupy. Ty poskytují lidem páchajícím trestnou činnost možnost nápravy, podáním ruky a tím druhou šanci. Umožňuje jim lehčí formou potrestání naučit se řádně žít mezi ostatními. Učí je také uvědomovat si problematiku obětí trestných činů a směřuje je k odpovědnosti za ně.

A to vše by mělo dávat základ k propagaci alternativních trestů a opatření. Na tento základ pak můžeme postavit myšlenku spravedlnosti těchto trestů, jejich účinnosti a myšlenku založenou na úsporách státu. Dle názorů veřejnosti a i dle mého úsudku je práce pracovníků Probační a mediační služby velmi přínosná a zavedení alternativních trestů k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v dnešní moderní společnosti potřebné.

Seznam zkratek

TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. ¹⁾
PMS	Probační a mediační služba
OPP	Obecně prospěšné práce – alternativní trest
TOPP	Trest obecně prospěšných prací
TČ	Trestný čin
TŘ	Trestní řád
REP	Rejstřík poskytovatelů sociálních služeb
UK	Univerzita Karlova
ČR	Česká republika
StČ	Středočeský kraj
JČ	Jihočeský kraj
ZČ	Západočeský kraj
SČ	Severočeský kraj
VČ	Východočeský kraj
JM	Jihomoravský kraj
SM	Severomoravský kraj
JUDr.	Juris utriusque doctor – Doktor práv
CSc.	Candidatus scientiarum – Kandidát věd
Mgr.	Magistr - akademický titul
FC Liverpool	Football Club Liverpool
USA	United States of Amerika – Spojené státy americké

¹⁾ Při využití této zkratky spojené s číslem paragrafu jde vždy o prezentaci daného zákona. Při uvádění jiných paragrafů, je vždy v textu uveden daný zákon, ze kterého je čerpáno.

Seznam použité literatury a jiných pramenů

1. ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o. 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.
2. FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad: PELIKÁN, Č. Praha: Dauphin. 2002. 427 s. ISBN 80-86019-96-9.
3. HOLÁ, L. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1.vyd. Grada Publishing a. s. 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.
4. CHROMÝ, J. K efektivitě výkonu obecně prospěšných prací (vybrané otázky). *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno. 2006. ISSN 1210-9126. roč.14,č.3.
5. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vydání. Praha: Leges. 2013. 968 s. ISBN 978-80-87576-64-9.
6. KARABEC, Z., *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2004. 146 s. ISBN 80-7338-021-8.
7. KNAPPOVÁ, M. – ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – A KOLEKTIV. *Občanské právo hmotné 2, díl třetí: Závazkové právo*. Praha: Aspi, a. s., 2005. ISBN 80-7357-128-5 (soubor), ISBN 80-7357-131-5 (4. vydání).
8. *Poslání a organizační struktura probační a mediační služby. Mezinárodní diskusní fórum*. 1999. Redakce časopisu České vězeňství. Příloha časopisu č.1/1999. Praha-Pankrác. MK ČR 6334.
9. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Doporučení k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám, odsouzeným k výkonu obecně prospěšných prací*.
10. PŘESLIČKOVÁ, H. GAJDOŠ, R. KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice – Informativní brožura pro obce, nevládní organizace a účastníky trestního řízení*. 1. vydání. Praha: Český helsinský výbor. 2003. 72 s. ISBN 80-86436-14-4.
11. RABAN, P. *Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck. 2004. 765 s. ISBN 80-7179-873-8.
12. ROZUM, J. a kol. *Výzkum nově zavedených prvků probace do trestního práva ČR*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2000. ISBN 80-86008-77-0.
13. SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2.vydání. PRAHA:C. H. Beck. 2004. 320 s. ISBN 80-7179-914-9.

14. SOTOLAŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
15. SUCHÝ, J. *Probace, postavení a úloha úředníků v mezinárodním srovnání*. Právní rozhledy. 1995. č.7.
16. SVOBODA, I. *Úvod do studia mediace a probace*. 1.vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. 2005. 118 s. ISBN 80-7318-261-0.
17. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges. 2014. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.
18. ŠČERBA, F. *Využívání alternativních opatření v praxi*. 2013. Informace získané z Nejvyššího státního zastupitelství Brno - poskytovatel Růžička, M. ze 16. 3. 2014.
19. ŠTEFÁNIK, O. *Alternativní tresty v novém trestním zákoníku*. Masarykova univerzita. Brno. 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.
20. ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů*. 1.vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.
21. *ÚZ- Trestní předpisy*. Sagit, a.s. MK ČR E 10981. 432 s. ISBN 978-80-7488-032-2.

Právní předpisy:

1. Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník
2. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
4. Vyhláška č 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení
5. Vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady
6. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných úředních orgánů státní správy ČR, ve znění pozdějších předpisů, zákona č.65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších

předpisů, a zákona č 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě)

7. Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů.

Jiné zdroje:

1. Statistiky Ministerstva spravedlnosti na webových stránkách justice, shrnuté ve statistických listech soudů - tresty pro fyzických osob.
2. Statistiky Policie ČR a PMS.
3. Webové anonymní dotazníky pro veřejnost – vyplň to.
4. Informace získané z Nejvyššího státního zastupitelství Brno - poskytovatel Růžička, M. ze 16. 3. 2014.

Webové informace

1. http://www.aspcr.cz/sites/default/files/strategie-2011-2015_2.pdf str. 8. z 9. 11. 2014.
2. <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/N/16439/KRIMINALITA-DETI-A-MLADEZE.html/> z 9. 11. 2014.
3. <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx> z 9.11.2014.
4. <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/> z 9. 11. 2014.
5. <http://www.trestni-rizeni.com/pms-probace.pdf> z 28. 9. 2014.
6. <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=337997> z 25. 10. 2014.
7. <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/> z 1. 11. 2014.
8. <http://www.ok.cz/iksp/docs/388.pdf> str.6. z 9. 11. 2014.
9. <http://www.it-znalec.cz/kurzy/informacni-kriminalita-z-oblasti-deti-a-mladeze-z-pohledu-rodicu> z 9. 11. 2014.
10. <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aa8ctlccxurg&q=prevence+kriminality> z 9.11.2014.
11. <https://www.pmscr.cz/mediace/> z 1. 11. 2014.
12. <http://www.amcr.cz/o-asociaci/> z 21. 9. 2014
13. <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/> z 31. 8. 2014.
14. https://www.pmscr.cz/download/03_ORG_RAD_PMSCR_struktura_21052010.pdf z 5. 10. 2014.
15. <https://www.pmscr.cz/partnerske-projekty-prehled/> z 1. 11. 2014.
16. <https://www.pmscr.cz/na-spravnu-cestu/> z 2. 11. 2014.
17. <http://www.restorativnijustice.cz/cz/> z 2. 11. 2014.
18. <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mrqgezv6nby> z 2. 11.2014

19. <http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=mentor> z 19. 9. 2014.
20. <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/75-romskych-mentoru-pomaha-odsouzenym-romum-v-deviti-krajich> z 15. 11. 2014.
21. <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=338441> z 18. 10. 2014.
22. <https://www.pmscr.cz/parole-dohled-nad-podminene-propustenyymi/> z 18. 10. 2014.
<http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/probace-a-alternativni-trest/> ze dne 15. 11. 2014.
23. http://www.google.cz/url?url=http://old.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx%3Fid_org%3D450018%26id_dokumenty%3D1664192&rct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=-mcxVP6LFMXJPdLLgMAM&ved=0CDsQFjAH&usg=AFQjCNFjwjtdtJuIA-Lq9QbxDvmiy8r-mQ z 2. 11. 2014.
24. https://www.pmscr.cz/images/clanky/PMS_letak_ng_OPP_cz.pdf ze dne 15. 11. 2014.
25. <http://www.reformajustice.cz/cz/trestni-zakonik/alternativni-tresty.html> ze dne 15. 11. 2014.
26. <https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/> ze dne 15. 11. 2014.
27. <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145> ze dne 14. 11. 2014.
28. <http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/vezeni-nebo-verejne-prace/> ze dne 15. 11. 2014.
29. <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=6368&d=338780> ze dne 22. 11. 2014.
30. https://www.pmscr.cz/download/odorne_cinnosti_analyzy_TDV_k_31.12.2013.pdf ze dne 22. 11. 2014.
31. <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=6367&d=338796> ze dne 22. 11. 2014.

Seznam tabulek, grafů a druhů anket

1. Statistiky Policie ČR
2. Statistiky Ministerstva spravedlnosti
3. Přehled alternativních trestů dle zákona č. 40/2009 Sb. a trestních opatření dle zákona 218/2003 Sb.
4. Anketa zaměřená na děti a mladistvé.
5. Anketa zaměřená na dospělé.
6. Dva anketní grafy zaměřené na informace o PMS.
7. Statistika Ministerstva spravedlnosti o využívání TOPP.
8. Dva anketní grafy zaměřené na TOPP.
9. Anketa pro úřady ČR a jejich využívání TOPP.
10. Čtyři anketní grafy týkající se trestu domácího vězení.
11. Anketa zaměřená na informovanost veřejnosti ohledně domácího vězení

Resumé

Having read my final thesis over and over again I have realized how lucky me and my sister have been because of our great family. We have been learning, doing sports and various hobbies since early childhood. The rest of our free time we spent with our family that is not too big but the family ties are very important and beneficial for all of us. All this has taught us to love, to be humble and to respect each other. It has unconsciously motivated us to reach the goals that we would like to achieve. I think that respect to law has somehow emerged from all I have experienced. That is why I see the biggest issue of criminality in bringing up children, teenagers and then in the right motivation of adults. If my life values were not in order, I would not be able to transfer them to others.

The truth is that even a person, who has been brought up in good manners and with solid grounds given to him by his family, can all of the sudden go astray or yield to temptations of the current consumer world or be influenced by the others who have not been taught the right values. That is why it is important to have somebody close who would give us a chance to correct our mistakes. The negative experience gained by wrong behaviour or decision is sufficient for some people. The feeling of unfaithfulness is the best cure for them. Monition is not sufficient for the others and they need a mild form of punishment. Some people need harder punishment. Those, whom we call habitual offenders, cannot be punished by alternative penalties. Such penalties should serve only to those who will appreciate the so-called second chance and are able to learn to lead a proper life. Should they be helped via home confinement, not-for-profit work, financial penalties or just a banned entry to sport, cultural or other social events or other alternatives, this is the chance that enables to improve oneself without being arrested among people the behaviour of whom could influence such people to behave badly.

Regarding the criminal activity that surrounds us, our society must search for various forms of punishment for various levels of offence. And this is where I see the principal meaning of alternative penalties.

The world is not black and white, there is more than just "clean good and dirty evil". The world varies and that is why the estimation of all of those who erred must vary too. Alternative punishment introduces different approaches according to the relevance of criminal offences. This can serve as a basis for the idea of justice of these penalties

and their effectiveness and the idea based on the savings of the state. According to the public opinion and also in my opinion the work of the probationary and mediation services is very beneficial and introduction of alternative penalties is needed in the current modern society as an alternative to the unconditional penalty of imprisonment.

Seznam klíčových slov

alternativní trest - alternative penalty

domácí vězení - home confinement

trest obecně prospěšných prací - not-for-profit work